

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна юридична бібліотека.
Заснований у 2011 році. Виходить раз на два тижні.
Головний редактор В. Горovий. *Редакційна колегія:* Н. Іванова (відповідальна за випуск), Ю. Половинчак,
Т. Дубас
Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Громадська думка про правотворення

/Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативних матеріалів/

№ 12 (70)
(червень 2014 р.)

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ	2
АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС	
<i>С. Полтавець</i> Заборона Комуністичної партії в Україні: перспективи та можливі наслідки.....	2
<i>Л. Присяжна</i> Проблеми валютних позичальників.....	10
<i>І. Беззуб</i> Сучасний стан та перспективи розвитку електронної комерції в Україні.....	19
<i>О. Кривецький</i> Перспективи та доцільність введення приватних виконавчих служб в Україні.....	30
ПРАВО: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	
<i>О. Єфімов</i> Підприємство у фінансовій скруті: як бути, коли платити нічим.....	37
ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *	44

КИЇВ 2014

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент підписав зміну до Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»

Президент України П. Порошенко підписав Закон № 1316-VII «Про внесення змін до Закону України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», прийнятий депутати Верховної Ради в цілому 5 червня 2014 року. За рішення проголосували 255 парламентаріїв..

Метою документу є забезпечення прав на соціальний захист членів сімей військовослужбовців під час виконання військовослужбовцями свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, що а також заохочення військовослужбовців до належного проходження військової служби.

В пояснювальній записці до законопроекту зазначалося, що його прийняття забезпечить підвищення соціальних стандартів для військовослужбовців та членів їх сімей. Надасть можливість стимулювати військовослужбовців у особливо небезпечний час та знизити соціальну напругу.

Змінами передбачається, що час проходження військовослужбовцями військової служби в особливий період, який оголошується відповідно до Закону «Про оборону України», зараховується у вислугу років, стаж роботи, стаж роботи за фахом, а також до стажу державної служби на пільгових умовах у порядку, який визначається Кабінетом міністрів України.

Предбачається виплата певного грошового утримання членам сім'ї військовослужбовців у період впровадження особливого періоду. Пропонується встановити розмір такого грошового утримання на рівні розміру грошового забезпечення, в тому числі додаткових та інших, що отримує військовий на день мобілізації.

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Полтавець, старш. наук. співроб. НЮБ НБУВ, канд. політ. наук

Заборона Комуністичної партії в Україні: перспективи та можливі наслідки

Якщо процеси, які супроводжували розпад Радянського Союзу та країн, які входили до Варшавського договору та РЕВ, можна звести до певного спільного «знаменника» з огляду на подібність соціально-економічних, політичних, геополітичних передумов краху комуністичного блоку, то звільнення культурного простору постсоціалістичних країн від впливу комуністичної ідеології в кожній

окремо взятій країні проходило за «своїм», окремим сценарієм.

Своя специфіка щодо КПУ була й у новітній історії України. Цілком логічною реакцією на спробу державного перевороту в СРСР у серпні 1991 р. став Указ Президії Верховної Ради України «Про заборону діяльності Компартії України» № 1468-ХІІ від 30.08.1991 р. Базуючись на висновках Тимчасової комісії Президії Верховної Ради України, яка підтвердила, що керівництво Компартії України «своїми діями підтримало державний переворот і тим самим сприяло його здійсненню на території України», Президія Верховної Ради України постановила: «Відповідно до частини другої статті 7 та керуючись пунктом 6 статті 106 Конституції України (888-09), заборонити діяльність Компартії України» (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1468-12>). Відповідно до згаданого Указу тодішній Голова Верховної Ради України Л. Кравчук видав розпорядження № 1502-ХІІ від 07.09.1991 р. На виконкомі обласних, районних, міських, районних у містах Рад народних депутатів покладались обов'язки у створенні відповідних комісій з вирішення таких питань як: звільнення працівників відповідних партійних комітетів та інших організацій; питань, пов'язаних із заборною діяльністю КПУ. Відповідні комісії формувалися з числа представників органів та організацій, на баланс яких повинно було бути передано майно КПУ, та працівників організацій, що ліквідовувалися. Крім того, у розпорядженні йшлося про порядок звільнення працівників організацій, які мали бути ліквідовані, забезпечення трудових прав цих людей, їхній соціальний захист, зокрема, виплата вихідної допомоги в розмірі середнього місячного заробітку; збереження на період працевлаштування середньої заробітної плати та безперервного трудового стажу; право на достроковий вихід на пенсію за півтора року до встановленого законодавством строку особам, які мають необхідний загальний трудовий стаж (у тому числі на пільгових умовах). Крім того, за вивільнюваними працівниками партійних комітетів та інших організацій КПУ зберігалася середня заробітна плата з дня припинення діяльності КПУ до вирішення питання про їх звільнення. Розпорядження також зобов'язувало органи державної служби зайнятості населення вжити необхідних заходів до своєчасного працевлаштування працівників, які вивільняються з партійного апарату. За цими людьми зберігалось їхнє право на отримання квартир. Єдина відмінність полягала в тому, що з квартирної обліку за місцем роботи вони переводилися на облік за місцем проживання або новим місцем роботи з урахуванням часу перебування на обліку за попереднім місцем роботи. Ще один пункт аналізованого документа, чи не найголовніший у контексті проблеми, яку ми розглядаємо, гарантував, що працівники, які вивільняються з партійного апарату, не можуть бути обмеженими в зайнятості будь-яких посад відповідно до їх фахової підготовки та досвіду роботи. На них повною мірою поширюються передбачені трудовим законом пільги та гарантії. Будь-яке обмеження їхніх прав та свобод не допускалося. Як бачимо, попри формальну заборону Компартії України партійна номенклатура забезпечила собі комфортні умови «трансформації», можна навіть сказати

«політичної мімікрії» в нових політичних та економічних умовах.

Політична боротьба за «відновлення прав» КПУ не припинялася протягом наступного десятиліття. Результатом тиску з боку пострадянської української політичної еліти, з використанням процедур, притаманних демократичним суспільствам: вибори, свобода висловлення думки, політичний плюралізм тощо стало рішення Конституційного Суду України № 20-рп/2001 від 27.12.2001 р. у справі за конституційним поданням 139 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) указів Президії Верховної Ради України «Про тимчасове припинення діяльності Компартії України» і «Про заборону діяльності Компартії України» (справа про укази Президії Верховної Ради України щодо Компартії України, зареєстрованої 22.07.1991 р.). Заради справедливості та щоб уникнути звинувачень в упередженому ставленні до представників компартійної еліти, слід наголосити, що факт підписання відповідного подання з боку 139 українських парламентарів підтверджував суттєву підтримку тогочасним українським суспільством ідей комуністичного минулого. Обґрунтовуючи своє рішення, члени Конституційного Суду України, зокрема, зазначали, що станом на серпень 1991 р. «...Компартія України мала статус самостійної політичної організації України і її програмні цілі та дії не суперечили визначеним на конституційному рівні умовам утворення і діяльності політичних партій та громадських організацій (частина перша статті 37 Конституції України)...». Водночас «...Президія Верховної Ради України, визнавши наявність антиконституційної діяльності посадових осіб Компартії України та заборонивши її, тим самим перебрала на себе функції слідчих та судових органів, що суперечить конституційному принципу здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 6 Конституції України, розділ III Декларації про державний суверенітет України)...» (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01>). Ще одним аргументом на користь КПУ з точки зору суддів Конституційного Суду України було те, що «... Комуністична партія України, яка була зареєстрована 22 липня 1991 року саме як об'єднання громадян, не є правонаступником КПРС і Компартії України у складі КПРС...». Як результат КСУ, «...керуючись статтями 147, 150, 152 Конституції України (254к/96-ВР), статтями 51, 61, 69, 73, підпунктом 2 пункту 3 розділу IV «Прикінцеві та перехідні Положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» (422/96-ВР), Конституційний Суд України вирішив: 1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними): Указ Президії Верховної Ради України «Про тимчасове припинення діяльності Компартії України» від 26 серпня 1991 року № 1435-ХІІ (1435-12); Указ Президії Верховної Ради України «Про заборону діяльності Компартії України» від 30 серпня 1991 року № 1468-ХІІ (1468-12). 2. Укази Президії Верховної Ради України «Про тимчасове припинення діяльності Компартії України» від 26 серпня 1991 року і «Про заборону діяльності Компартії України» від 30 серпня 1991 року, що визнані неконституційними, втрачають

чинність з дня ухвалення цього Рішення» (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01>).

Варто зауважити, що рішення Конституційного Суду України не було одностайним. Так, наприклад, Голова КСУ В. Скомороха висловив окрему думку. Тодішній очільник суду переконаний, що «...Рішення Конституційного Суду України у цій справі, не ґрунтується на Конституції України (254к/96-ВР) і прийняте Конституційним Судом поза межами своїх повноважень. До того ж це Рішення означає прийняття Судом на себе функції законотворчого органу і здійснення уже не негативної, а позитивної законотворчості, чого не може робити жоден конституційний суд. Зазначені укази не можуть бути предметом розгляду Конституційного Суду України ще й тому, що у вирішенні головного питання – припинення діяльності і заборони партії вони є правозастосовчими актами, а не нормативними. Отже, за своєю природою укази є актами правозастосовчими, а не правоустановчими (нормоустановлюючими). Це – індивідуальні державновладні приписи одноразової дії, а тому Суд не може розглядати питання щодо їх конституційності. Цю позицію поділяє член експертної комісії професор В. В. Копейчиков. Варта уваги в цьому відношенні викладена у висновку думка доцента Н. А. Мяловицької про нечинність на території України згаданої Постанови Верховної Ради СРСР «Про ситуацію, що виникла в країні у зв'язку з державним переворотом» від 29 серпня 1991 року стосовно припинення діяльності КПРС на всій території СРСР, виходячи з її правозастосовчого характеру. Але ж головними питаннями зазначених указів Президії Верховної Ради, які Н. А. Мяловицька вважає нормативними, також були припинення та заборона діяльності Компартії України. Заборона будь-якої партії – це індивідуальний, правозастосовчий акт. Він стосується однієї юридичної особи, в даному випадку – Комуністичної партії. Це – головне питання, що вирішено зазначеними указами. Решта вирішених ними питань – майнові, працевлаштування – є похідними, які, при необхідності, можуть вирішуватися в судах загальної юрисдикції. Оспорювана компетенція органу влади – Президії Верховної Ради України не визначена чинною Конституцією України» (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01>).

Питання заборони Комуністичної партії України актуалізувалися після окупації Росією Криму та наступного збройного протистояння сепаратистів і Збройних сил України на території Донецької та Луганської областей. Так, наприклад, два народні депутати України: позафракційний О. Ляшко та представник фракції «Батьківщина» В. Кириленко з різницею фактично в один місяць зареєстрували в парламенті законопроекти про заборону діяльності Комуністичної партії України. Різниця між підходами парламентарів полягала в тому, що О. Ляшко в лютому 2014 р. зареєстрував проект Постанови Верховної Ради України «Про заборону Комуністичної партії України та Партії Регіонів» № 4201. Окрім порушення ст. 37 Конституції України, зазначені партії, на думку депутата О. Ляшка, винні в репресивних діях, які були застосовані до мирних

протестантів у центрі Києва. Водночас законопроект В. Кириленка № 4478 «Про заборону діяльності Комуністичної партії України» (березень 2014 р.) передбачав подання позову до Верховного Суду України з боку Міністерства юстиції України з вимогою заборони згаданої партії на підставі того, що, на думку депутата, діяльність КПУ суперечить ст. 37 Конституції України, яка забороняє «утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення» (<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>).

У свою чергу подібні ініціативи Комуністична партія України розглядає як пряме порушення Конституції України, як такі, що мають на меті витіснити опозиційну партію.

Зрозуміло, що дискусія щодо доцільності заборони КПУ в суспільстві триває давно. Так, зокрема, наприкінці 2013 р. політики та громадські діячі ініціювали проведення всеукраїнського референдуму з метою заборони Компартії. Обґрунтовуючи такі кроки, экс-мер Одеси Е. Гурвіц зауважував, що заборона більшовицької ідеології це не питання історії, а питання майбутнього України, оскільки ця партія (КПУ) сповідує нелюдську ідеологію. Водночас експарламентар Ю. Кармазін зазначав, що в пропонованому законопроекті йшлося не тільки про заборону комуністичної, а й про інші тоталітарні ідеології. Підтримуючи ідею подібного референдуму, Д. Корчинський наголосив на тому, що в Україні три чверті населення постраждало від діяльності комуністичного режиму, а крім цього Росія може використати КПУ як інструмент у власних цілях.

У травні цього року в. о. Президента Голова Верховної Ради України О. Турчинов надіслав листа до Міністерства юстиції України з проханням вивчити питання причетності Комуністичної партії України до дій, спрямованих на порушення суверенітету і територіальної цілісності України, а також до підтримки російських спецслужб на півдні та сході України та вжити заходів щодо заборони КПУ. Серед таких дій О. Турчинов, зокрема, виділяв : активну участь у проведенні та організації псевдореферендуму в Донбасі; зверненні до президента Росії В. Путіна з проханням ввести в Україну війська; дискредитації української влади через російські ЗМІ (виступи на теренах сусідньої держави нардепів С. Кілінкарова та А. Александровської); своєю діяльністю комуністи, на думку О. Турчинова, порушили такі конституційні норми: ст. 37 (про неї йшлося вище); ст. 132 Конституції України «територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території»; ст. 2 «Україна є унітарною державою, територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою»; ст. 133 «Автономна Республіка Крим, Донецька і Луганська області входять до складу України як її адміністративно-територіальної одиниці»;

ст. 134 «АРК є невід'ємною складовою частиною України»; ст. 73 та 85 «питання зміни території України вирішуються виключно всеукраїнським референдумом, який призначається Верховною Радою України» та ряд положень законів України: ст. 5 та ст. 15 Закону України «Про політичні партії в Україні», яка «забороняє фінансування політичних партій, зокрема, підприємствами, установами та організаціями, у власності яких є частки, що належать нерезидентам, іноземним державам».

Реакцію суспільства, в особі громадських діячів, політиків, з огляду на останні події в державі, на подібні ініціативи не можна розцінювати як однозначно схвальну, або, навпаки, таку, яка засуджує заборону цієї політичної сили. Так, для приладу звернемося до позиції вітчизняного письменника А. Кокотюхи, який у січні 2014 р. у своєму блозі написав: «Я, Андрій Кокотюха, схвалюю заборону діяльності Партії регіонів та КПУ на місцях. Але з усією прикритістю визнаю – поки що ця заборона діє лише на словах. І правники... напевне зі мною погодяться. Навіть у країні, де відсутнє право як таке, треба шукати й застосовувати закони. А процес підведення під благородний намір юридичної бази може виглядати наступним чином.

На місцях утворюються комісії з правників та правозахисників. Часто це – два в одному. Члени комісій приймають від громадян заяви, де описані факти протиправних дій, скоєних у різні часи членами ПР та КПУ, під прикриттям ПР та КПУ або – все разом узяте. З комуністами взагалі просто: участі компартії у масових репресіях та відмова комуністів шанувати пам'ять жертв Голодоморів цілком досить. Партія регіонів остаточно дискредитувала себе порушеннями Конституції в “чорний четвер” 16 січня 2014 року. Крім того, під прикриттям ПР вчинено ряд інших кримінальних злочинів, серед яких не лише рейдерські захоплення приміщень, а й вбивства. Певен: у кожній області зафіксовано факти, коли мажори, силовики та просто громадяни, чії родичі належать до Партії регіонів, лишалися безкарними, збиваючи на своїх автомобілях людей, в тому числі –жінок та дітей. Лише партійне прикриття дозволяло лишатися безкарними.

Далі – досить цікава ситуація. Судити конкретних винуватців, ясна річ, ніхто не хоче й не буде. Але на підставі цих та інших фактів діяльність Партії регіонів та Комуністичної партії України цілком реально заборонити судовим рішенням. Якщо на місцях розбудовується самоврядування (ПР уже назвали народовладдя й децентралізацію “фашизмом”), то заборона ПР і КПУ на території окремо взятої області абсолютно можлива. Підстави – у позовній заяві, оформленій, наприклад, у форматі “Народ України проти Партії регіонів”. Звісно, це лише проект. Реальний він для втілення чи ні – повинні сказати фахівці. Моя скромна участь у цьому – готовий написати таку заяву та надати факти злочинної діяльності, скоєної під егідою ПР.

Хай вони після цього спробують сказати, що такі дії незаконні. Або приймають у ручному режимі черговий “закон”, котрим забороняється забороняти Партію регіонів та КПУ. Покарання... ну, від 10 до 15 років. Зараз регіонали з

комуністами напевне шкодують, що нема смертної кари. Хоча вони й без неї фактично виносять народу України один великий смертний вирок...» (http://blogs.tvi.ua/2014/01/27/chomu_potribno_zaboronyty_partiyu_rehioniv_i_kompartiyu).

Позиція народного депутата України Л. Оробець дещо відмінна. На її думку, треба вести мову не про заборону комуністів, а про прозорі медіа, які б давали можливість донести до виборців свою позицію, а виборець наступного разу не наймав на роботу депутатів, які в парламенті розважаються, голосуючи за гроші.

Водночас деякі експерти вважають, що актуалізація дискусії навколо КПУ може підняти її загальний електоральний рейтинг. Фахівці Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД)) Inside Ukraine переконані, що з падінням рейтингу Партії регіонів на сході України вплив комуністів тут може підсилитись. Водночас виключення КПУ з політичного процесу в країні негативно вплине на суспільну легітимність виборів на сході. Заборона Компартії може перетворитися на «полювання на відьом» та навіть, навпаки, підняти рейтинг комуністів.

Політолог І. Рейтерович не виключає можливості, що силовики знайдуть докази зв'язків комуністів із проросійськими сепаратистами. Одначе в такому випадку відповідати перед законом мають конкретні люди, а не вся політична сила в цілому. Якби силовики мали документальні підтвердження протизаконних дій окремих депутатів, тоді їх можна було б позбавляти недоторканності та притягувати до кримінальної відповідальності, вважає І. Рейтерович. Він також переконаний, і я в цьому з ним повністю солідарний, що остаточно забороняти Компартію треба було ще в 1991 р. Про негативні наслідки заборони говорить і директор Інституту аналізу і менеджменту політики Р. Бортник. Це, навпаки, стимулюватиме комуністів до радикалізації форм протистояння владі вважає він. Таким чином схід і південь втратять останнє фактично політичне представництво. Партія регіонів їх уже не представляє, а комуністи ще хоча б якось відображають той спектр думок, що існують у цих регіонах, твердить Р. Бортник.

Відомий український політик, Герой України Л. Лук'яненко, навпаки, переконаний, що заборона Компартії не викличе ніякого спротиву в українському суспільстві. Головне не кинути їх в тюрму, а просто усунути з політичного поля. Комуністів якщо й підтримує 1 % старших людей, то на цей чинник не варто зважати – говорить екс-нардеп. Тим більше, що ця партія в опозиції не до влади, а до держави.

Підтримують заборону Компартії і депутати Рівненської облради, які 13.06.2014 р. проголосували за звернення до Міністерства юстиції «Про заборону Комуністичної партії в Україні». Ще раніше, у квітні 2013 р., міська рада м. Львів заборонила використовувати «окупаційну символіку СРСР, комуністичну та нацистську символіку під час масових заходів». Таке рішення депутати обґрунтували Конституцією України та резолюцією Парламентської асамблеї Ради Європи «Про злочини комунізму та необхідність їх осуду».

Заборона КПУ буде «вигідною» оновленим «регіоналам» та партії

«Солідарність» нинішнього Президента України П. Порошенка, вважає директор соціологічної служби «Український барометр» В. Небоженко. На сході України «регіонали» можуть досить швидко створити новий політичний проект із гаслами та риторикою, яка близька комуністам. А загальне погіршення соціально-економічної ситуації в країні автоматично сприятиме появі нових лівих політ проектів, стверджує експерт.

Ідея заборони в Україні Компартії викликає жорстку реакцію з боку Російської Федерації. Цікаво, що політики різних навіть ідеологічно протилежних політичних партій цієї країни в унісон засуджують спробу заборони діяльності Комуністичної партії України як «однієї з найвпливовіших в Україні». Водночас нічого дивного в реакції «північного сусіда» немає, оскільки схожою була реакція Росії на прийняті у 2008 р. Сеймом Литви доповнення в законодавство про мирні зібрання, відповідно до яких «заборонена демонстрація прапорів, та гербів, знаків та уніформ нацистської Німеччини, СРСР, Литовської РСР, а також прапорів, гербів, знаків та уніформ, на яких зображені як їх складові відповідні символи нацистської Німеччини, СРСР та Литовської РСР». Міністр закордонних справ Росії Лавров назвав такі юридичні новели «блюзнірством». У двох інших прибалтійських країнах: Латвії та Естонії радянська символіка прирівнюється до нацистської та законодавчо заборонена у всіх випадках, окрім використання її в музеях з інформаційною метою.

У Грузії 2011 р. було прийнято «Хартію свободи», яка передбачала заборону займати державні та громадські посади бувшим агентам радянських спецслужб, партійним та комсомольським діячам. Разом з тим усі радянські топоніми (назви) мали бути перейменовані.

Серед постсоціалістичних країн Східної Європи радянська символіка заборонена в Польщі, Чехії, Молдові, Угорщині. Правда в останній (Угорщині) рішенням Конституційного Суду країни було відмінено подібний закон.

Отже, як бачимо, посткомуністичне минуле досить довго більше 20 років впливає на політичні процеси як пострадянських країн, так і країн соціалістичного табору в цілому. Якщо деяким країнам, наприклад Чехії, Литві, Естонії, вдалося досить швидко відсторонити радянську номенклатуру від влади, і таким чином відбулася циркуляція політичної еліти в цих країнах, то в більшості країн, які входили до СРСР, цих процесів не відбулося. Люстрація влади в пострадянських країнах, мабуть за виключенням країн Балтії, не пройшла, а тому й перспективи на швидкі еволюційні чи навіть революційні зміни на пострадянському просторі виглядають дуже туманно.

*(За матеріалами: <http://news2000.com.ua/news/sobytija/v-mire/208105>;
<http://lenta.ru/news/2013/06/20/soviet/>; <http://www.wz.lviv.ua/news/65847>;
<http://www.dsnews.ua/politics/hto-zayme-mistse-kompartiyi-u-vipadku-yiyi-zaboroni--19052014181200>; http://newsradio.com.ua/rus/2013_04_25/Gorsovet-Lvova-zapretil-ispolzovat-krasnie-flagi-i-simvoliku-SSSR/;
http://erve.ua/news/politics/deputati_ravninsko_oblrada_for_zamorano_compart_13*

06/; <http://palindrome.com.ua/news/politiki/26707/>;
<http://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3367264-zaborona-kompartii-mozhe-pidniaty-yii-reitynh-eksperty>;
<http://ukrainian.voanews.com/content/article/1917582.html>;
<http://ua.112.ua/politika/orobec-ukrayini-potribni-prozori-media-a-ne-zaborona-kompartiyi-59225.html>; <http://www.pravda.com.ua/news/2013/10/18/7000255/>;
<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2014/3/19/107389.htm>;
<http://jurliga.ligazakon.ua/news/2014/2/23/106013.htm>; http://dt.ua/POLITICS/u-radi-zareyestrovano-proekt-postanovi-pro-zaboronu-kompartiyi-ta-partiyi-regioniv-138151_.html;
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DF6QV00A.html;
http://news.liga.net/ua/articles/politics/1810583-p_dstavi_dlya_zaboroni_kompart_vers_ya_turchinova_sbu.htm;
http://www.uazakon.com/documents/date_5f/pg_ifcxd.htm;
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01>;
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1468-12>;
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v020p710-01>; <http://www.kpu.ua/ne-dopustiti-novogo-svavillya-i-bezzakonnya-shhodo-komunistichnoi-partii-ukraini>).

Л. Присяжна, наук. співроб. НЮБ НБУВ

Проблеми валютних позичальників

19 червня народні депутати підтримали пропозицію Президента України П. Порошенка про призначення головою Національного банку України В. Гонтаревої. За відповідне рішення проголосували 349 народних депутатів.

Після призначення новий голова Нацбанку розповіла, що 20 років свого життя віддала розбудові фінансового і банківського ринків. Серед іншого В. Гонтарева має досвід роботи в банках з іноземним капіталом, адже серед складних першочергових питань банківського сектору, які потребують вирішення і реалізації (процентні ставки з кредитування, вплив депозитів, курс гривні, проблемні банки тощо) є питання валютних кредитів.

Ще у вересні 2011 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України про врегулювання відносин між кредиторами і споживачами фінансових послуг», який встановлював норму, згідно з якою при переведенні кредиту з валютного в гривневий для перерахунку повинен використовуватися валютний курс, який діяв при отриманні кредиту. Однак у реальній банківській практиці ця норма не використовувалася.

Наразі до цієї ідеї знову повернулися, оскільки долар у 2014 р. став дорожче на третину і багато валютних позичальників опинилися в складному становищі. Це, у свою чергу, призвело до зростання обсягу проблемних кредитів. Зокрема, за

перші чотири місяці цього року вони зросли на 22 % (портфель – на 12 %), частка зростає з 12,9 до 14 %.

Пошук практичного виходу з цієї ситуації впирається в просте запитання: з яких джерел мають бути покриті збитки, якщо кредити конвертувати в гривню та за яким курсом (який був на момент видачі кредиту, як цього хочуть позичальники: 8 грн за дол., а в деяких випадках і 5,5 чи за поточним курсом, як пропонують банкіри). Наприклад, якщо говорити про компенсацію третини цієї суми, то потреба становить майже 9 млрд грн.

Звісно, що банківська система нести такі збитки не може, оскільки це призведе до банкрутства низки установ. Адже кредитування так і залишилося слабким місцем вітчизняних банків.

На сьогодні банки практично не видають нових позик, а лише збирають раніше видані. Згідно зі статистикою НБУ, сукупний кредитний портфель населення за травень скоротився на 1,5 млрд грн (на 0,7 %) – до 206,9 млрд грн; корпорацій – на 1,3 млрд грн (на 0,2 %) – до 795,9 млрд грн.

Однією з головних причин кредитної слабкості фахівці, у першу чергу, називають відсутність ресурсу. І сьогодні, коли спостерігається вплив депозитів населення, у банків не вистачає грошей навіть на фінансування роздрібу та підприємств.

Банкіри в найближчий місяць-два не обіцяють активізувати кредитування взагалі. У корпоративному секторі мають намір фінансувати лише в рамках раніше затверджених кредитних ліній (нові відкриватися практично не будуть), а в роздрібному – дрібні позики. Мова йде про кредити готівкою і карткових позиках, що приносять фінустановам максимальні доходи (ставки знаходяться в рамках 60–110 % річних).

Утім, нагадаємо, що згідно з положенням НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» кожен банк мусив сформувати за кожним валютним резервом від 50 до 100 % резервів на суму заборгованостей за кредитом, оскільки майже у всіх позичальників валютних кредитів були відсутні довідки про отримання стабільного валютного доходу. Тепер проста арифметика: візьмемо кредит 100 тис. дол. Мінімальний резерв має бути 50 тис. дол. Списуємо половину боргу за рахунок резерву, переводимо навіть по курсу 12 грн, отримуємо 600 тис. грн. Процентна ставка нині 18 % річних, залишилося платити, скажімо, 160 місяців. При ануїтеті платіж становитиме 9,9 тис. грн (при 13 % 7,9 тис. грн). Це менше ніж поточний при ставці 13 % – 15,8 тис. грн. Якщо переводити по курсу 5,05, то платіж буде при 13 % – 6,6 тис. грн, при 18 % – 8,3 тис. грн. У принципі схема проста, і люди зможуть платити. І ще один плюс для банків: вони можуть розформувати цей резерв та збільшити свою ліквідність і прибутковість. Але є одне «але»: через свій низький фінансовий стан банки не сформували ці резерви.

Також нагадаємо, що 30 травня колишній в. о. Президента України

О. Турчинов створив робочу групу для вирішення на законодавчому рівні питання про мінімізацію негативних наслідків інфляції національної валюти для громадян, які мають невиконані зобов'язання за споживчими валютними кредитами.

Крім того, 6 червня О. Турчинов підписав Закон України № 4953 від 29.05.2014 р. «Про мораторій на стягнення майна громадян України, наданого як забезпечення кредитів в іноземній валюті». Згідно з підписаним документом, під час дії мораторію банки не зможуть стягувати з українців за борги за валютними кредитами майно, яке виступало за порукою по конкретній позиції. Зазначимо, що ця норма поширюється тільки на банківські установи – резиденти України. Крім того, у Законі зазначено, що кредитна установа не може поступитися (продати, передати) таку заставну кредитну нерухомість на користь іншої особи.

Дія мораторію поширюється на все рухоме, нерухоме майно, у тому числі, і на майнові права, які належать фізичним особам, і перебуває в заставі.

На думку старшого юриста Юридичної компанії «Алексєєв, Боярчуков і партнери» О. Діхтяренко, поспішно приймаючи цей Закон, депутати частково врегулювали зниження соціальної напруженості між банками і сумлінними позичальниками, проте не врахували, що введення мораторію на відчуження майна фізосіб, які не виконують свої зобов'язання в перебігу декількох років, тягне за собою великі ризики для кредитора. Вона вважає, що введення мораторію на все рухоме і нерухоме майно порушує право кредитора отримати належні йому кошти за рахунок заставного майна фізичних осіб, право звернення стягнення на яке виникло до моменту прийняття цього Закону, у тому числі, на підставі рішення судів, що вступили в законну силу.

«Дія мораторію призведе до відновлення шахрайських схем для неповернення кредитів фізичними особами. Також погіршиться фінансовий стан кредитора, що призведе до скорочення кредитних ресурсів кредиторів, негативно позначиться на можливості надання ними кредитів іншим особам і до подорожчання кредитів на житло, спричинить ризик неможливості виконання кредитором своїх зобов'язань перед третіми особами, зокрема, вкладниками за депозитними договорами, може спричинити припинення іпотечного кредитування банками», – прогнозує юрист.

Асоціація «Український кредитно-банківський союз» також розкритикувала рішення Верховної Ради щодо введення мораторію на стягнення заставного майна за кредитами в іноземній валюті. «Прийняття парламентом мораторію на стягнення заставного майна боржників по валютних кредитах і їх поручителів є деструктивним фактором для економіки країни і є соціально несправедливим щодо більшості громадян України, що мають депозити в банках», – наголошується в повідомленні УКБС.

Прийнявши цей Закон, підкреслюють в асоціації, Верховна Рада фактично визнала необов'язковість виконання судових рішень, а також необгрунтовано надала преференції валютним позичальникам без урахування рівня їх матеріального забезпечення та платіжної дисципліни.

Після прийняття цього Закону, як вважає банківська асоціація, іпотечні

програми можуть бути або повністю згорнуті, або їх терміни скоротяться з 10–25 до 3–5 років.

УКБС також побоюється, що в результаті прийняття Закону збільшаться збитки банків, обсяг яких може перевищити 30 млрд грн.

У свою чергу экс-голова НБУ С. Кубів вважає, що валютні кредити на житло повинні бути переведені в гривневі за поточним курсом.

Зокрема, він пропонує «спершу від тіла кредиту відняти резерв банку, який сформовано під цей кредит, продовжити на 10–15 років, врахувати вже сплачене раніше».

Крім того, С. Кубів зауважив, що політики завищують кількість валютних позичальників. За його словами, нині в Україні налічується майже 300 тис. валютних договорів. «Навіть якщо помножити на 3 члена сім'ї – це не більше 1 млн осіб», – зазначив С. Кубів, уточнивши, що мова йде про всі валютні кредити фізичних осіб, а не тільки по іпотеці.

Тим часом 19 червня народні депутати не підтримали в першому читанні законопроекти, які також мали б зняти напруження в ситуації з валютними кредитами. Зокрема, це проект закону № 4895 «Про переведення кредитних зобов'язань з іноземної валюти в національну». За законопроект позафракційного депутата М. Рудьковського, № 4895, у першому читанні проголосували лише 174 народні депутати з 235 зареєстрованих у сесійній залі.

За відповідний законопроект позафракційного депутата М. Опанащенко, № 4895-1, проголосували в першому читанні 178 народних депутатів із 236 зареєстрованих у сесійній залі.

Між тим, у законопроекті № 4895 ставиться питання про те, що необхідно всі валютні кредити перерахувати за курсом Нацбанку на дату підписання в національну валюту і встановити кредитну ставку не вище облікової ставки Нацбанку, яка наразі становить 9,5 %, списати пені і штрафи.

«Основна маса іпотеки була взята у 2006–2008 рр., – нагадав автор законопроекту М. Рудьковський. – Дозвіл Нацбанку був сумнівно законним – видавати кредит у валюті. Люди взяли валютні кредити, уряд тоді гарантував стабільність нацвалюти, люди не знали, що уряд змінить позицію, і зараз у нас курс плаваючий».

«У людей доходи в національній валюті, а обслуговувати треба в іноземній, – зазначив депутат. – Тоді люди платили третину своїх доходів на обслуговування валютного кредиту, після фінансової кризи 2008 р. люди стали платити 80% свого сімейного доходу, після кризи 2014 року і падіння гривні люди повинні платити 120% свого доходу, і сотні тисяч людей перебувають на межі того, що у них заберуть житло».

Цю проблему, переконаний політик, «потрібно не замовчувати, а вирішувати, за участю банків та уряду, бо якщо передбачалося, що за 20 років іпотечного кредиту громадянин сплатить дві вартості квартири, то зараз у зв'язку з падінням курсу він має сплатити 5 таких кредитів».

«Це вже не прибутковість, а надприбутковість банків, це вже мародерство», – обурений парламентарій.

«Ми дотримуємося позиції, що потрібно унормувати кредитну ставку іпотечних кредитів і захистити своїх громадян, – зазначив М. Рудьковський, – тому що основна маса валютних іпотечних кредитів видавалася дочірніми банками, материнські компанії яких були в Європі».

«Вони давали сюди фінансування під 3 %, а банки видавали кредити під 12 %, а ті, хто з плаваючою ставкою, зараз стягують з громадян 16 %. Це не фінансування, це розбій», – констатував нардеп.

Зараз, заявив М. Рудьковський, «всі іноземні банки, окрім “Райффайзен Банку”, продали свої кредитні портфелі українським фінансово-промисловим групам, російським банкам, і вони, користуючись випадком, коли люди не можуть оплатити кредити, забирають квартири, які люди вже виплатили на дві третини, продають їх, а людина ця ще й залишається винна банку».

У свою чергу, у законопроекті М. Опанаценка пропонувалося проведення реструктуризації зобов'язань за кредитними договорами в іноземній валюті за заявами позичальників шляхом їх перерахунку в національну валюту, а також визначалося, що реструктуризація зобов'язань проводиться протягом одного року з дня прийняття законопроекту.

При цьому суми неустойки у вигляді пені, штрафу, які виникли внаслідок неналежного виконання кредитних зобов'язань фізичних осіб, суб'єктів мікропідприємництва в іноземній валюті в період з 3 лютого 2014 р. до моменту укладання додаткових угод про реструктуризацію до діючих кредитних договорів, підлягають анулюванню (прощенню) кредитором одночасно з проведенням реструктуризації зобов'язань за кредитними договорами.

Після того як Верховна Рада відхилила законопроекти № 4895 і № 4895-1, Голова ВР О. Турчинов дав доручення Кабінету Міністрів, Нацбанку і робочій групі Верховної Ради на наступний сесійний тиждень розробити новий законопроект щодо переведення кредитних зобов'язань з іноземної валюти в національну. Спікер підкреслив, що Верховна Рада розгляне його першим питанням. «У разі, якщо Мінфін не внесе (доопрацьований законопроект), я не зможу утримати парламент від голосування. Але якщо ми проголосуємо існуючий проект, він не буде працювати», – зазначив О. Турчинов.

Слід зазначити, що обидві версії закону були розкритиковані фахівцями як популістські. За словами опонентів законопроектів, прийняття будь-якого з цих двох документів може обрушити гривню і порушити інтереси вкладників, число яких сумарно перевищує кількість позичальників.

Зокрема, глава правління «Креді Агріколь Банку» Є. Чемерис зазначає, що «слід розуміти, що багато банків перебувають у так званій короткій валютній позиції – у них не тільки немає своєї валюти, вони ще й валюту клієнтів продали».

Навіть прийняття в першому читанні законопроекту про конвертацію валютних кредитів у гривню може завалити банківську систему. Про це під час

засідання парламенту заявив міністр фінансів України О. Шлапак. «Прийняття законопроекту завтра призведе до колосального відтоку депозитів, завтра курс буде зовсім іншим. 25 млн вкладників зараз під ризиками», – додав глава Мінфіну.

У свою чергу, позиція більшості валютних позичальників така: на момент отримання валютних кредитів (2005–2008 рр.) банки зобов'язані були попередити їх про те, що всі валютні ризики вони несуть самостійно (Постанова Правління НБУ № 168 від 10.05.2007 р.), але вони цього не зробили.

Надаючи валютні кредити у 2005–2008 рр., банки в 95 % випадках видавали не валюту, а її еквівалент у гривні. Крім того, на той момент ці гроші, як правило, банки брали в кредит у своїх материнських компаніях або за кордоном під низькі відсотки (1–2% річних).

Слід зауважити, що раніше, у деяких ідентичних випадках, ст. 652 ЦК України захищала від подібних ситуацій і є чимало судових рішень, за якими через валютні коливання вносилися зміни до договору або вони взагалі розривалися. Проте Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 5 від 30.03.2012 р. «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин» це відмінила: «саме по собі зростання/коливання курсу іноземної валюти не є достатньою підставою для розірвання кредитного договору на підставі статті 652 ЦК, оскільки зазначене стосується обох сторін договору й позичальник при належній завбачливості міг, виходячи з динаміки зміни курсів валют із моменту введення в обіг національної валюти та її девальвації, передбачити в момент укладення договору можливість зміни курсу гривні України до іноземної валюти, а також можливість отримання кредиту в національній валюті».

Зазначимо, що більшість валютних позичальників не відмовляються від подальшого виконання взятих на себе зобов'язань і готові платити далі, але, на їхню думку, це мають бути розумні платежі, економічно обгрунтовані. «Держава повинна на законодавчому рівні розділити ризики валютних коливань між 3 суб'єктами: банки, держава і безпосередньо позичальники. Поки що ж банки звикли отримувати мільярдні надприбутки та виводити гроші в офшори», – наголошують позичальники.

«Чому коли юридична особа набралася боргів, вона шляхом банкрутства та інших правових механізмів може просто ліквідуватися, більшість (а у випадку «вмілого» супроводу процесу і зовсім всі) заборгованостей просто анулюється, а засновники/акціонери/керівництво, вийшовши сухими з води і зберігши активи продовжують діяльність через іншу юридичну особу? Чому фізична особа, у якої забирають єдине житло (банки і колектори за своїми схемами реалізують його за 30–40% від реальної вартості), усю іншу власність, залишається на вулиці без даху над головою і винною банкам? Де соціальна справедливість і рівність?» – саме такі питання ставлять позичальники валютних кредитів банкірам, народним депутатам, урядовцям та іншим представникам органів державної влади.

Утім, юристи наполягають, що зневіритися рано і є механізми, які можуть

допомогти українцям відстояти свої права. У першу чергу, вони радять добре вивчити свій договір з банком.

«У нас в країні єдина валюта – це гривня. Тому банк, видаючи валютний кредит у доларах, євро і т.д., заздалегідь передбачав, що людина, отримавши валюту, повинна обміняти її на гривню, щоб провести операцію покупки. Тому такі договори визнаються недійсними. Другий момент – істотна зміна обставин – чим є зміна курсу доллара», – говорить юрист правозахисної групи «Варта» Ю. Кравець.

За словами юриста, у судовому порядку договір з банком визнається неправомочним. Потім фізособа і банк укладають так звану «обопільну угоду».

«Існує обопільна угода, при якій людина повертає тільки те, що взяла. Людина не платить ні відсотки, ні штрафні санкції, ні пеню, тільки те, що залишилося на той момент, коли підписана ця угода. При цьому по тому курсу, яким вона брала, але з урахуванням індексу інфляції. Звичайно ж, це необхідно відстояти в судовому порядку, за підтримки та сприяння правоохоронних органів», – радить Ю. Кравець.

Також будь-який валютний кредит можна зробити неліквідним, що невігідно приватним банківським структурам.

«Наприклад, будь-який судовий процес може затягнутися на 20 років. Для професіонала це не проблема. Але при цьому зупиняються всі нарахування відсотків, всі виплати – кредит просто “підвішується”. Тому у банку вибір, або він взагалі не побачить ці гроші, або він отримає “нульовий варіант”», – зазначає фахівець.

Водночас правозахисник зазначає, що більшість юристів не хочуть займатися цими питаннями, адже сьогодні це загрожує не тільки їхньому здоров'ю, а й життю. Саме тому порушувати та вирішувати це питання необхідно на державному рівні.

Слід зазначити, що банки, у принципі, не проти переведення кредитів у національну валюту, і навіть давно почали пропонувати робити це без всяких законів, але з одним застереженням – за умови підвищення процентної ставки до рівня, передбаченого для аналогічних гривневих кредитів. Інакше, зазначають банкіри, не зовсім зрозуміло, з яких ресурсів банки будуть повертати валютні депозити тим же громадянам, про які так турбуються народні депутати.

Тим часом, асоціація «Український кредитно-банківський союз» вж запропонувала Національному банку України створити реєстр малозабезпечених позичальників, які обслуговують іпотечні кредити.

«Створення реєстру малозабезпечених позичальників, які обслуговують іпотечні кредити, дозволить державі разом з банківською системою підтримати соціально незахищених громадян, платоспроможність яких погіршилася внаслідок різкої девальвації гривні», – сказано в повідомленні прес-служби УКБС.

На переконання банкірів, реєстр дасть змогу виділити категорію соціально незахищеного населення, яке обслуговує житлові кредити (валютні або гривневі) і

дійсно потребує пом'якшення умов кредитування у зв'язку з кризою. А також відмежувати від пільг заможних позичальників, які брали кредити на покупку VIP-житла або житла для комерційних цілей (здачі в оренду або перепродажу), і боржників, які не платили і при стабільному курсі. «Такий підхід, коли підтримка надаватиметься позичальникові незалежно від валюти кредитування, а залежно від рівня його матеріального забезпечення та соціальної захищеності, є більш виваженим і справедливим. Це у порівнянні з популістськими ініціативами підтримки лише «валютних» позичальників шляхом примусу банків конвертувати їх кредити в гривневі за курсом і зі ставкою значно нижче ринкових», – зазначили фінансисти.

На думку президента фінансової групи «Автоальянс» А. Отченаша, у підсумковому законі про конвертацію слід передбачити такі можливості: позичальник має право в добровільному порядку передати предмет забезпечення і погасити весь кредит; позичальник має право на реструктуризацію кредиту в гривневий еквівалент за курсом на момент отримання кредиту; позичальник має право на отримання кредитних канікул з погашення тіла кредиту в межах строку дії кредитного договору; позичальники, що заклали квартири, в яких вони проживають, мають право на переважне право викупу цих квартир після їх вилучення по виконавчому виробництву в рамках 10-річного періоду за умови сплати за користування ними на рівні середньорічної 10 % дохідності від вартості неповерненого кредиту.

Незвичне рішення пропонує радник глави Державної інспекції з питань захисту прав споживачів М. Стрельников: «Держава могла б продати «Родовід банк», з якого хотіли зробити санаційний банк, але так нічого і не вийшло. За останні роки банк показав більше 150 млн грн збитку. Тільки за залишковою балансовою вартістю у цього банку знаходиться півмільярда основних засобів, – говорить він. – Центральна будівля банку на Поштової площі в Києві оцінено в кілька мільйонів гривень, а реально коштує сотні мільйонів доларів. Крім того є 150 відділень у регіонах України, банкомати, будівлі ... Все це належить державі. Це все можна реалізувати і отримати шукані 5–6 млрд грн».

Звичайно ж, Україна не перша країна, яка зіткнулася з складнощами у валютному кредитуванні.

У більшості цивілізованих країн світу держава і банківський сектор пішли назустріч валютним позичальникам (при цьому проблеми там були набагато менші, ніж в Україні). Приклади – Ірландія, Росія, Німеччина (де девальвація на момент реструктуризації становила лише 20 %, а не 125 %, як у нас), Польща і багато інших.

Подібну проблему намагалися вирішити в Угорщині. Представник голови правління «Райффайзен Банк Аваль» Л. Зябрев зазначає, що в Угорщині був встановлений спеціальний курс на придбання валюти для проблемних позичальників. При цьому втрати були розділені навпіл між державою і банками. Крім того, існувала програма списання 25 % боргу за ринковим курсом для

клієнтів, які могли документально підтвердити, що не в змозі оплачувати кредит.

Утім, на думку старшого радника ПАТ «Альфа-Банк» Україна, экс-міністра економіки, члена ради НБУ, а віднедавна і голови Ради Незалежної асоціації банків України Р. Шпека, гроші – це товар. Кредитування – це бізнес. Бізнес можливий тільки тоді, коли в ньому зацікавлені. І тоді постає питання ціни. Але кредитні ставки залежать від попиту та пропозиції, великий вплив на них мають ризики – операційні, кредитні, валютні, які закладаються у процентну ставку. Тут постає питання якості судової системи, правоохоронних органів тощо. Якщо повернення проблемних кредитів розтягується на період до трьох років, то треба розуміти, що банк повинен перекидати свої ризики.

Якби НБУ запровадив для всіх банків прозору систему доступу до ресурсів рефінансування, – це і був би інструмент для зниження депозитних ставок, а відповідно і кредитних.

А тим часом Комітет постійних представників країн-членів ЄС у Брюсселі (COREPER) схвалив юридично обов'язковий дозвіл на підписання угоди про асоціацію (УА) між Україною та ЄС та затвердив проект відповідного рішення Ради ЄС про таке підписання. Це була остання бюрократична перешкода для підписання угоди. Нагадаємо, що в середині червня виникли несподівані перепони у підписанні УА – через рішення Суду ЄС щодо давньої угоди з Філіппінами змінилися повноваження різних органів ЄС. Через це довелося терміново змінювати проекти технічних рішень щодо підписання угод з Україною, Молдовою, Грузією.

23 червня відбудеться зустріч міністрів закордонних справ 28 країн-членів Євросоюзу (Рада ЄС у міжнародних справах), де буде підтверджена політична згода на підписання угоди. 27 червня в Брюсселі Президент України П. Порошенко має намір особисто поставити підпис під економічною частиною угоди про асоціацію Україна – ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за своїм тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом в історії України та найбільшим міжнародним договором із третьою країною, коли-небудь укладеним ЄС. Тому, враховуючи широкий спектр питань, який регулюється УА, її положення матимуть вплив на практично усі сфери життєдіяльності українського суспільства. Найголовніше, що УА забезпечить створення зовнішньої рамки для запровадження європейських стандартів та для проведення нагальних внутрішніх системних реформ в Україні, у тому числі і в банківському секторі.

Хоча підписання цієї Угоди, без сумніву, стане стимулом для виконання реформ, треба пам'ятати, що підписання Угоди про Асоціацію чи навіть членство в ЄС не може бути ціллю, це – інструмент. Ціль – це підвищення добробуту громадян та підвищення економічної могутності країни *(За матеріалами інтернет-ЗМІ: <http://business.vesti.ua/57406-bankiry-otkladyvajut-valjutnye-sdelki-iz-za-naznachenija-gontarevoj>;*

<http://real-economy.com.ua/publication/interview/61115.html>;
[http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?
deputati_vveli_moratoriy_na_styagnennya_kvartir_zastavlenih_za_valyutnimi_kredita
mi&objectId=450287](http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?deputati_vveli_moratoriy_na_styagnennya_kvartir_zastavlenih_za_valyutnimi_kredita_mi&objectId=450287); [http://business.vesti.ua/56188-ukraincy-izymajut-dengi-iz-
bankov](http://business.vesti.ua/56188-ukraincy-izymajut-dengi-iz-bankov); [http://finance.obozrevatel.com/business-and-finance/51748-valyutnyih-
zaemshikov-mogut-nakazat-ruble-m-esche-raz.htm](http://finance.obozrevatel.com/business-and-finance/51748-valyutnyih-zaemshikov-mogut-nakazat-ruble-m-esche-raz.htm))

І. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Сучасний стан та перспективи розвитку електронної комерції в Україні

Початок третього тисячоліття став періодом активного використання можливостей інформаційно-комунікаційних технологій у різних галузях економіки і міжнародного бізнесу. З поміж іншого, сучасні досягнення в розвитку інтернет-технологій призвели до стрімкого зростання «електронної комерції».

Електронна комерція – це будь-який вид ділових операцій та угод, які передбачають використання найпередовіших інформаційних технологій і комунікаційних середовищ з метою забезпечення вищої економічної ефективності у порівнянні з традиційними видами комерції. Тобто електронна комерція є не просто торгівлею, що базується на застосуванні нових технологій у мережі Інтернет: вона являє собою досить велику кількість різних бізнес-операцій.

До електронної комерції відносять електронний обмін інформацією (Electronic Data Interchange, EDI), електронний рух капіталу (Electronic Funds Transfer, EFS), електронну торгівлю (E-Trade), електронні гроші (E-Cash), електронний маркетинг (E-Marketing), електронний банкінг (E-Banking), електронні страхові послуги (E-Insurance) тощо.

Поряд із цим, у теорії електронної комерції існує кілька загальноприйнятих форм, які поділяють її на сегменти комерційного взаємозв'язку між його учасниками: бізнес – бізнес (business-to-business, B2B), коли покупцем і продавцем є юридичні особи; бізнес – споживач (business-to-consumer, B2C), де продавець – юридична, а покупець – фізична особа; споживач – споживач (consumer-to-consumer, C2C), коли покупцем і продавцем виступають фізичні особи; бізнес – адміністрація (business-to-administration, B2A); споживач – адміністрація (consumer-to-administration, C2A).

Набуваючи стрімкого поширення, електронна комерція стає інструментом інтеграції окремих осіб, підприємств, галузей, державних установ і цілих країн в єдину спільноту, усередині якої взаємодія партнерів ефективно і безперешкодно реалізується засобами інформаційних і телекомунікаційних технологій, що виводить на якісно новий рівень усі аспекти ведення бізнесу.

Основними перевагами е-комерції є: оперативність отримання інформації (особливо при міжнародних операціях); зниження невиробничих витрат (торгівельних, рекламних, пов'язаних з сервісним обслуговуванням та інформаційною підтримкою споживачів); скорочення циклу виробництва та продажу (оскільки відпадає потреба повторного підтвердження інформації і знижується вірогідність помилок при введенні інформації); значне зниження затрати, пов'язаних з обміном інформацією (за рахунок використання дешевших засобів телекомунікації); доступність та прозорість інформації.

Основним недоліком е-комерції слід уважати те, що договірні відносини, які виникають при покупці товарів та отриманні послуг в Інтернеті, а також правова база електронного бізнесу залишаються не до кінця врегульованими.

У юридичному аспекті електронна комерція – це укладення в електронній формі низки підприємницьких угод щодо купівлі-продажу, постачання, розподілу продукції, страхування, перевезення вантажів або пасажирів, банківських угод тощо. Тому вона вимагає особливої законодавчої регламентації, яка поєднувала б застосування традиційних базових юридичних норм і правил та створення нових правових інститутів та процедур.

Для вітчизняного права електронна комерція є новою сферою суспільних відносин, що зумовлює необхідність визначення особливих правових норм, які регулюють і закріплюють права, обов'язки, гарантії та відповідальність її учасників. Упорядкованість права у сфері е-комерції потрібна усім учасникам відносин: підприємцям – для вигідного здійснення операцій, споживачам – для захисту їхніх законних прав, що порушуються несумлінними підприємцями, державі – для забезпечення покладених на неї обов'язків щодо захисту прав та інтересів і тих, і інших, а також для забезпечення норм оподаткування.

Аналітично-статистичні показники, що наводить у своєму дослідженні щодо розвитку електронної комерції в Україні, проведеному у 2008 р., В. Желіховський, свідчать про недостатні можливості використання вітчизняного законодавства для її активного поширення. Так вважають 58,2 % респондентів. Водночас 25,1 % опитаних зауважили незадовільну ситуацію в цій сфері. Крім того, 79,5 % респондентів відзначили, що чинне законодавство, яке регулює сферу електронної комерції, є недосконалим. Понад третина опитаних вважає, що систематизація, аналіз та використання закордонного досвіду ведення електронної комерції здійснюється на низькому рівні (38,4 %), а 29,6 % респондентів взагалі зазначають відсутність аналітичної роботи в цій галузі.

В Україні юридична практика сформувала певні нормативні рамки регламентування комерційних транзакцій, що здійснюються за допомогою електронного обміну даними та інших засобів комунікації і належать до сфери електронної комерції. Однак правове регулювання електронної форми бізнесу досі має фрагментарний характер. На сьогодні в Україні не існує спеціального закону, який би системно регулював відносини учасників ринку електронної комерції.

Уперше юридичне поняття електронного документа та електронного

цифрового підпису було визначено Законом України «Про платіжні системи і переказ грошей в Україні», прийнятим у 2001 р., яким також передбачено, що електронний документ має однакову юридичну силу з паперовим документом (ст. 18 Закону). До прийняття вказаного Закону відповідні положення містилися в Правилах організації захисту електронних банківських документів (Постанова НБУ від 10.06.1999 р. під № 280).

Про укладення угод за допомогою мережі Інтернет та початок формування судової практики вперше згадується в постанові Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання застосування електронної форми угод» від 27.03.2001 р. за № 04-1/11-7/60.

У травні 2003 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який закріпив визнання юридичної сили електронного документа, визначив права, обов'язки і відповідальність суб'єктів електронного документообігу. Одночасно був прийнятий і Закон України «Про електронний цифровий підпис».

У вересні 2003 р. прийнято Закон «Про телекомунікації», яким уперше в українському законодавстві визначено терміни «Інтернет», «адреса мережі Інтернет», «адресний простір мережі Інтернет», «домен UA» тощо.

Варто зазначити, що Закон України 2007 р. «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» серед основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в країні передбачає державну підтримку нових «електронних» секторів економіки – торгівлі, надання фінансових і банківських послуг тощо. Закон передбачає також підготовку та прийняття Інформаційного кодексу України, який включатиме, зокрема, розділ про засади електронної комерції.

Попри наявність згаданих нормативно-правових актів, що унормовують окремі аспекти діяльності у сфері е-комерції, нині очевидною є необхідність упорядкування правого регулювання відносин у цій сфері та гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Співтовариства.

Слід зазначити, що Європейська директива про електронну комерцію, була прийнята ще у 2000 р. Більшість законодавчих актів розвинутих країн стосовно регулювання електронних правочинів та електронної комерції датуються 1999–2005 рр. Тому можна констатувати факт десятирічного відставання правового регулювання цього виду правовідносин у нашій державі. Отже, першочерговим завданням є прийняття законодавчого акта, що системно регулює питання електронної комерції та відповідає положенням європейських і міжнародних стандартів. Розвиток цієї галузі оздоровить економіку, приверне увагу іноземних інвесторів, що приведе до покращення інвестиційного клімату в Україні та привнесе значні фінансові вливання в нашу економіку.

Юристи по-різному бачать майбутнє регулювання електронної комерції. Одні автори пропонують розробити комплексний закон про електронну комерцію, який би регулював більшість відносин, що виникають під час її здійснення – від

поняття електронного документа до укладення договорів у цій сфері. Інші вважають, що кращим було б розроблення трьох окремих законів: про електронний документообіг, про електронний підпис та про електронну комерцію (торгівлю). Проте всі вони переконані, що для нормального функціонування і розвитку електронної комерції необхідне нормативне визначення механізму здійснення угод з використанням Інтернету і легалізації застосовуваних при цьому способів взаєморозрахунків.

3 червня 2014 р. Верховна Рада прийняла за основу перший в історії України проект закону, що спеціалізується на ринку електронної комерції. (Законопроект «Про електронну комерцію» був зареєстрований 17.06.2013 р. під № 2306а. Авторами законодавчої ініціативи виступили народні депутати України О. Белькова, Н. Агафонова, О. Риженков, О. Продан, П. Розенко, О. Мочков, В. Карпунцов, А. Шевченко).

Представляючи проект у ВР, О. Белькова (фракція УДАР) зазначила, що він не регулює відносини на ринку, а фактично «наздоганяє те, чого ринок досягнув сам». Обсяг ринку е-комерції становить близько 2 млрд дол. на рік, але ця цифра могла б становити десятки мільярдів, наголосила депутат. Розвитку ринку заважає те, що держава не визнає електронні угоди нарівні з письмовими, що й покликаний виправити новий закон.

У проекті закону описані загальні принципи роботи цього ринку, права і обов'язки онлайн-продавців і покупців, розмежована відповідальність продавців товарів і «постачальників послуг проміжного характеру».

Законопроект вводить нові терміни: електронна комерція, електронний товар, електронна торгівля, інтернет-магазин, і найголовніше – електронна угода («електронний правочин»).

Однією з основних новацій проекту є визнання електронної угоди на законодавчому рівні – за правовими наслідками вона дорівнюватиме іншим способам укладення обладки. Публічна оферта признається й зараз за нормами Цивільного кодексу. Однак, коли такий традиційний для онлайн-торгівлі тип договору буде прописаний в окремому галузевому законі, онлайн-майданчикам стане простіше спілкуватися з податковими органами і вести справи в судах. Це спростить життя як покупцям, так і інтернет-магазинам. А вже сьогодні, коли покупець хоче повернути товар, йому треба або надсилати відсканований підписаний паперовий договір або підписувати цей договір в офісі.

Якщо закон буде остаточно ухвалений, усі угоди в онлайні проводитимуться з використанням «одноразового ідентифікатора» – цифро-буквенного коду, що надсилається покупцеві на е-пошту або мобільний телефон і використовується для верифікації угоди.

Прийняття законопроекту дасть змогу систематизувати та вдосконалити чинне законодавство України у сфері електронної комерції, запровадити єдиний підхід до державного регулювання суспільних відносин, що виникають при дистанційному укладанні правочинів з купівлі-продажу та/або постачання товарів,

виконання робіт і надання послуг, а також пов'язані з ними юридичні дії із застосуванням електронних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій.

Прийняття законопроекту приведе також до збільшення конкурентоспроможності торговельних товариств, розширення та глобалізації ринків, персоналізації взаємодії клієнтів і, що важливо, на цьому етапі, – приверне увагу іноземних інвесторів до України, покращить її інвестиційний клімат. Реалізація положень законопроекту забезпечить інтеграційні процеси щодо участі нашої держави в міжнародному інформаційному просторі. Ухвалення нового закону входить у програму «Інноваційна Україна», яку новому українському уряду запропонував ІТ-ринок.

Попередні спроби законодавчого регулювання е-комерції були невдалими. Так, у 2010 р. було подано відразу три аналогічні законопроекти від різних парламентських фракцій, але всі вони були відхилені та зняті з розгляду. На думку президента Асоціації електронного бізнесу Ю. Чайки, це сталося через те, що кожний законопроект переслідував чиїсь корисливі цілі. Наприклад, в одному з них була норма про створення єдиної бази учасників ринку, за утримання якої повинні були в обов'язковому порядку платити учасники ринку. Як зазначила голова підкомітету з питань функціонування платіжних систем і електронної комерції Комітету з питань фінансів і банківської діяльності О. Белькова, автори нового документа постаралися зробити його повнішим, щоб відобразити світовий досвід, технології та правові питання між продавцем і споживачем. Розробники проекту зверталися за консультаціями до окремих представників бізнесу й організацій – до Європейської бізнес асоціації (ЄБА) і Американської торговельної палати. Загалом представники бізнесу внесли понад 50 пропозицій до проекту.

Про необхідність прийняття нового закону говорять і експерти, і юристи. констатуючи, що ринок сформувався давно, а регулюючого законодавства досі немає. Президент інвестиційного холдингу Internet Invest Group О. Ольшанський, який брав участь в обговоренні законопроекту, вважає його досить прогресивним. «Це значний крок уперед, порівняно з нинішнім законодавством. Його можна приймати в поточній редакції, кілька років почекати, а років через три удосконалити, з урахуванням розвитку ринку електронної комерції», – зазначив він, додавши, що документ значною мірою спирається на 31-шу директиву Європарламенту (Директива 2000/31/ЄС «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг»), що робить його ще більш цінним.

На рівні Цивільного кодексу проект досить глобальний, зазначив партнер і адвокат практики ІТ і медіа права ЮК «Юскутум» Д. Гадомський. «Розробники проекту замахнулися на те, щоб врегулювати всі комерційні відносини, які пов'язані з Інтернетом і електронним документообігом. Це дуже серйозний внесок. Вони грамотно і правильно виписали ті проблеми, що існують», – стверджує юрист. За його словами, проект вирішує багато проблем бізнесу – від діяльності інтернет-магазинів до складання ліцензійних угод, вільних ліцензій.

«Ще немає висновку юридичної експертизи, але в цілому я привітав би людей, які його підготували», – додав Д. Гадамський.

У Allegro Group Ukraine також позитивно оцінюють законопроект. «Уважаємо, що саме існування цього документа потенційно має полегшити взаємини учасників ринку. Позитивним моментом також є кодифікація і конкретизація понять, які широко використовуються в цій сфері торгівлі, в одному документі», – пояснив начальник юридичної служби компанії М. Солопов. Проте одне прийняття закону не здатне забезпечити ефективного регулювання ринку електронної комерції, вважає М. Солопов, додаючи, що до глобальних змін цей документ не призведе, але вплине на підвищення «культури» електронної комерції в країні та полегшить урегулювання спорів між покупцем і продавцем.

На думку голови Регіональної експертної ради державного підприємства О. Чумака, законопроект буде прийнятий суспільством і дійсно почне регулювати цю сферу торгівлі, оскільки в його обговоренні брали участь українські бізнесмени, які давно працюють у Німеччині і добре знають європейське законодавство. Вони зробили суттєві зауваження й доповнення, які були враховані.

«Сподіваємося, що цей закон покращить інвестиційний клімат, адже багато інвесторів скаржаться на відсутність законодавчої регламентації сфери електронної комерції, що підвищує ризикованість ведення такого бізнесу в Україні», – упевнена ініціатор законопроекту, народний депутат О. Белькова.

Юрист компанії Danevych law firm Л. Чернявський вважає, що важливими наслідками прийняття проекту закону може бути подальший розвиток електронної комерції та електронного обігу товарів і послуг за рахунок збільшення кількості суб'єктів цього ринку, як споживачів, так і постачальників, включаючи вихід нових великих гравців; поява нових видів господарської діяльності, які здійснюються через Інтернет (зокрема, проект встановлює можливість ведення ліцензованих видів господарської діяльності в мережі за відсутності заборон в інших нормативно-правових актах).

«Справді, цей документ – приклад того, що закони повинні розроблятися не бюрократами-чиновниками, а представниками бізнесу, які розуміють, для чого закон потрібний і які проблеми ринку він здатний вирішити, – упевнений партнер юридичної фірми Leetas Д. Йовдій. – Саме з цієї причини законопроект, на відміну від численних попередніх редакцій, пройшов перше читання». Незважаючи на те що, на думку юриста, документ дуже прогресивний, хоча поки й не ідеальний, і має на меті врегулювати всі питання, які пов'язані з Інтернетом і електронним документообігом, є певні побоювання з приводу того, чи запрацює цей закон у разі його прийняття. Як зазначає правознавець, ринок інтернет-магазинів перебуває «в тіні» на 90 % не через відсутність законодавчої бази для електронної комерції, а через існування надмірного податкового тягаря. Без упровадження адекватного оподаткування Закон про електронну комерцію навряд чи здатний створити цивілізований інтернет-роздріб.

Директор Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської ОДА С. Авершин вважає прийняття цього законопроекту необхідним для розв'язання конфліктних ситуацій у судах. «У законопроекті чітко для правосуддя прописані термінологія та правила поведінки в конфліктних ситуаціях. Це важливо. Це стосується не тільки роботи інтернет-магазинів, але й роботи державних органів влади», – підкреслив С. Авершин. Наприклад, для роботи електронного документообігу. Він зазначив, що влада повинна займатися популяризацією електронного документообігу на державному рівні.

Деякі гравці на ринку е-комерції хоч і позитивно сприймають цей законопроект, та великих надій на нього не покладають, адже бізнес йде далеко попереду. М. Палієнко, директор Prom.ua, вважає, що цей законопроект створить необхідне правове поле для галузі електронної комерції, але його прийняття необхідне швидше для того, щоб не був прийнятий інший «шкідливий» закон, який би вніс непотрібне ні бізнесу, ні клієнтам регулювання в онлайні. «Не можна сказати, що нас чекають якісь значні зміни в роботі компаній, швидше цей закон позитивно позначиться на інвестиційному кліматі в галузі. Так що значних змін швидко ми не побачимо», – зазначив М. Палієнко.

На думку засновника і директора Zakaz.ua Є. Анчишкина, інтернет-торгівлю і електронну комерцію в цілому регулювати складно. «Визначення завжди будуть не точні – їх завжди можна буде двозначно трактувати й оскаржувати. Бачу велике поле для оплати юридичних послуг», – говорить він. Підприємець упевнений, що закон, скоріше за все, може бути корисний ринку. «Але з іншого боку, він ніби застряг між універсалізмом і повною точністю», – додав він.

Маркетинг-директор Aukro.ua Г. Перевізник вважає позитивною зміною введення електронного документообігу та електронних угод. «Позитивом є й те, що враховано як інтереси покупців, так і продавців. Для України цей закон означає, що ринок рухається у правильному напрямі», – сказала директор. Та попри це, на її думку, закон є дещо загальним, йому бракує конкретики. І дійсно багато статей можна трактувати двозначно. Закон частково вирішує проблеми шахрайства чи контрафакту, оскільки прирівнюють оферти в Інтернеті до процедури купівлі-продажу у звичайних магазинах, тому тепер є певний бар'єр для шахраїв. Закон повністю не вирішує проблем, але певні зрушення і досягнення вже є.

Юристи, у притаманній їм скрупульозній манері, також прораховують ризики і знаходять у проекті прогалини, наполягаючи на його доопрацюванні. На думку К. Марто, старшого юриста Jugitex, законопроект не вирішить досить багатьох проблем, пов'язаних, зокрема, з інтернет-торгівлею, яка набирає обертів, але є лише різновидом електронної комерції. Зазначений проект дає тільки визначення, але не регламентує її з урахуванням наявних особливостей та відмінностей. «Є невирішені питання і з укладенням договору в Інтернеті, в тому числі і з подальшим доведенням у разі його невиконання сторонами, – попереджає юрист. – Так, згідно з проектом суд не може відмовити у прийнятті електронних

повідомлень, як неналежних доказів. Але кожна сторона може принести свій варіант такого повідомлення, що ставить вирішення спору в глухий кут. Застосування електронного цифрового підпису рядовим споживачем на даному етапі просто неможливе у зв'язку з наявністю певної процедури його отримання. Проте вихід необхідний вже зараз! Проект дає загальні норми в цій частині, але не встановлює конкретики».

На думку деяких представників ринку, якщо парламент прийме документ в існуючій редакції, впроваджувати його буде непросто, а регулюванню ринку будуть заважати кілька об'єктивних факторів: консервативні споживачі з побоюванням поставляться до прогресивного нововведення, побоюючись неможливості доведення своїх прав в українських судах; суди можуть неоднозначно трактувати термінологію і форми подачі електронних документів в якості доказів, адже в законопроекті не визначено чітку форму подачі електронного документа; законопроект швидко застаріває, оскільки поки закон приймуть, багато моментів, описаних у ньому, можуть морально і технічно застаріти; вірогідне двозначне трактування деяких понять і термінів може додати компаніям витрат на оплату юридичних послуг; можливі складнощі з веденням бухгалтерського обліку з електронною формою документів.

Але в підсумку юристи та підприємці сходяться в одному – незважаючи на наявні недоліки і необхідність доопрацювання, закон дасть поштовх подальшому розвитку ринку, надасть нові можливості і переваги не тільки споживачеві, а й бізнесу в цілому.

Особливістю правовідносин, які мають бути врегульованими в галузі е-комерції, є те, що вони здебільшого мають екстериторіальний характер. Однобічне застосування державою правових норм, що регулюють такі відносини, без врахування досвіду міжнародної практики і законодавства інших країн буде неефективним. Про це свідчать багаторазові безуспішні спроби таких країн, як США і Великобританія, поширити свою систему права і законодавство на відносини щодо врегулювання конфліктів у мережі Інтернет.

У світі ведеться активна робота зі створення належного правового забезпечення електронної комерції, хоча можна з упевненістю сказати, що законодавство будь-якої країни, у тому числі й США та Великобританії, які прийнято вважати батьківщиною електронної комерції, перебуває на початковому етапі формування.

Першим кроком у галузі розвитку міжнародного права щодо регулювання електронної комерції став прийнятий Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 30 січня 1997 р. Типовий закон «Про електронну торгівлю» (так званий Типовий закон ЮНСІТРАЛ). Документ має рамковий, рекомендаційний характер і призначений у першу чергу для використання державами як основи для розроблення національного законодавства.

Цей міжнародний документ заклав правові основи діяльності у сфері електронної торгівлі; дав визначення основним поняттям (електронний документ,

електронний документообіг, електронний підпис, автор електронного документа, інформаційна система); визнав юридичну і доказову силу за документами в електронній формі; визначив вимоги, що пред'являються до електронного підпису як засобу підтвердження достовірності та цілісності електронного документа.

На основі Типового закону «Про електронну торгівлю» держави-учасниці ООН розробили проект міжнародної Конвенції «Про електронні угоди», основним завданням якої є вироблення єдиних і обов'язкових правил установа порядку укладення електронних угод та їхнього виконання. Конвенція покликана перевести відносини у сфері міжнародної електронної торгівлі на вищий, якісно новий рівень розвитку.

Поряд з нормотворчою діяльністю ООН у формуванні міжнародного права у сфері електронної торгівлі активну участь бере і Європейський Союз. У 1998 р. ним була прийнята Директива «Про деякі аспекти електронної торгівлі на внутрішньому ринку». Основним її завданням є забезпечення умов належного функціонування міжнародної електронної комерції між державами-членами ЄС. У порівнянні з Типовим законом ЮНСІТРАЛ, ця Директива є досить великим документом, що визначає правове регулювання значного кола суспільних відносин у сфері електронної торгівлі. Крім загальних положень, документ містить комплекс норм, які детальніше регулюють окремі аспекти електронної торгівлі.

Іншим, не менш важливим документом, що формує європейське право у сфері електронної торгівлі, є прийнята в грудні 1999 р. Директива ЄС «Про правові основи Співдружності для використання електронних підписів», який найбільш повно врегулював відносини у сфері використання електронних підписів. Мета прийняття цього законодавчого акта полягає в забезпеченні ведення бізнесу через Інтернет, що доволі успішно реалізується.

Крім названих документів, Європейський Союз прийняв низку інших актів, спрямованих на регулювання електронної комерції, серед яких: директиви ЄС «Про електронну торгівлю», «Про захист споживачів у випадку укладення контрактів на відстані» та ін.

Поряд з міжнародним правом, активно розвивається і національне законодавство окремих країн світу. Особливо успішну роботу в цьому напрямі вели США, де вже прийнято 12 федеральних законів щодо регулювання відносин у сфері Інтернет. Слід зауважити, що перші системи електронної комерції ще в 1960-х роках з'явилися саме в цій країні. В основному вони застосовувалися транспортними компаніями для замовлення квитків, а також для обміну даними між різними службами при підготовці рейсів. Нині в США 64 % малих підприємств є розробниками власного інтерактивного сайту і близько 2/3 американських компаній планують підключитися до цього процесу. Крім того, ця сфера забезпечила робочі місця більш ніж для 2,5 млн американців. Нові робочі місця створюються насамперед за рахунок таких спеціальностей, як програмісти і сервіс-провайдери.

Проте й у цій країні існують певні проблеми у сфері розвитку електронної комерції. Так, Федеральна торгова комісія США висловила побоювання з приводу того, що закони, прийняті в деяких штатах, можуть негативно позначитися на розвитку електронної комерції. Справа в тому, що в багатьох американських штатах введені правила, спрямовані тільки на захист класичних компаній від підключення до Інтернету. Ідеться про законодавчі акти, що роблять електронний бізнес неконкурентоспроможним стосовно звичайних компаній. У деяких штатах, наприклад, заборонений продаж певних товарів в Інтернеті, таких як автомобілі, нерухомість і т. ін. Крім того, закони забороняють інтернет-компаніям видавати кредити, продавати ліки, оформляти медичну страховку, продавати алкоголь, влаштовувати аукціони. У результаті таких дій споживачі втрачають до 15 млрд дол. щороку.

В Англії електронна комерція виникла приблизно в ті ж роки, що і в США. Проте в цій країні основною галуззю її застосування був не транспорт, а торгівля. Сьогодні у Великобританії зростаючі життєві стандарти і тверда конкуренція серед провайдерів інтернет-послуг забезпечують збільшення кількості користувачів з великою швидкістю. Нині більше 10 % англійців вдаються до послуг інтернет-банків. У країні на досить високому рівні реклама комп'ютерної комерції, здійснюються різні опитування, експрес-дослідження, пов'язані з цією проблемою.

Значну роль участі держави у формуванні інформаційної інфраструктури і розвитку електронної комерції демонструють також приклади Чехії, Польщі, Угорщини, Сінгапуру, країн Балтії. У цих країнах інформаційна підтримка бізнесу є однією з найважливіших складових трансформації економічної політики, спрямованої на розвиток конкуренції. Суть процесу полягає в утворенні органічного зв'язку національної інформаційної інфраструктури з економікою країни.

Згідно з дослідженням консалтингової компанії EЕIP, проведеним у 2013 р., інтернет-економіка в Чеській Республіці становить від 2,7 до 3,2 % ВВП. Причому економічна діяльність, заснована на цифрових технологіях, як супутня складова становить ще до 9,5 % ВВП, що дорівнює 360 млрд крон.

Обсяг суб'єктів, що займаються електронною комерцією в Чеській Республіці, зріс у загальному торговельному обігу з 6 % у 2004 р. до 24 % в 2012 р., тоді як у Євросоюзі за той же період він підвищився з 9 до 15 %. Дослідження було проведено на замовлення Об'єднання інтернет-реклами (SPIR).

Особливо цікавим є досвід Естонії, де відкрита й ліберальна економічна політика і відповідне законодавство привели до швидкого розвитку економіки та суттєвого припливу іноземних інвестицій, загальний обсяг яких у період із 1991 р. становив близько 3 млрд дол. Це вивело Естонію на третє місце за обсягом інвестицій на душу населення (слідом за Угорщиною і Грецією) серед країн Центральної і Східної Європи. Вступ Естонії до ВТО забезпечив їй вихід на ринок із 600 млн потенційних покупців.

Нині Естонія очолює список користувачів Інтернету в Центральній і Східній Європі. Своїм політичним курсом та інноваційними ініціативами естонський уряд допомагає компаніям зробити сектор інформаційних технологій одним із стрімко зростаючих у країні. Крім політики загальної інфраструктури, уряд гарантує розвиток законодавчої бази. Новий закон про легалізацію цифрових підписів продовжить трансформацію способів ведення бізнесу в цій країні.

Поряд з перевагами електронної торгівлі існують і потенційні ризики, серед яких ухилення від податків, шахрайство, порушення прав інтелектуальної власності і т. ін. Ці ризики є реальними, але в розвинутих країнах їх вдається регулювати таким чином, щоб не зруйнувати електронну торгівлю. Із цією метою уряди і приватні особи формують відповідні коаліції і співтовариства. Наприклад, у Сингапурі при Міністерстві фінансів утворена Рада з політики електронної комерції. До неї входять представники різних урядових організацій – генеральної прокуратури, департаменту кримінальних розслідувань, митної служби, Міністерства інформації, ради з розвитку торгівлі. У США створено Національний центр захисту інфраструктури (NIPC), завданням якого є запобігання та розслідування комп'ютерних злочинів та координація роботи інших центрів.

Поняття електронної комерції в національних правових системах не має єдиного значення. Наприклад, у європейських країнах застосовується ряд обмежень. Через Інтернет не ухвалюють угоди, що потребують нотаріального посвідчення, договори, що вимагають реєстрації в органах державної влади, договори в галузі сімейного і спадкового права. Проте електронна комерція охоплює різноманітні відносини, здійснювані з використанням Інтернету. Сюди відносяться не тільки продаж через Інтернет, а й надання послуг (медичні, юридичні, інші професійні консультації, а також банківські, фінансові послуги).

Складніше вирішується питання про захист порушеного права, зокрема вибір національної юрисдикції. Незважаючи на те що Інтернет є світовою інформаційною системою, електронна комерція, з точки зору права, не набула такого «світового» характеру і традиційно продовжує залишатися в рамках національних юрисдикцій. У більшості випадків спори вирішуються відповідно до міжнародного приватного права. У договорі визначається, право якої країни застосовується в даному випадку, і суд якої національної юрисдикції розглядатиме справу. Якщо сторони не обумовлюють це, то діє міжнародне приватне право. У договорах купівлі-продажу застосовується право місця проживання покупця. Такої позиції дотримується і право Європейського Союзу. Серед найважливіших юридичних питань, що вимагають невідкладного вирішення за участі світового співтовариства, варто назвати порядок оподатковування угод в електронній формі, тарифи, вимоги до форми угод і відповідальність, регулювання криптографії, правила аутентифікації, захист інформації, охорону прав споживачів.

Хоча використання електронного бізнесу в Україні не отримало такого масштабного розвитку як у Данії, США, Швеції, Швейцарії, все одно наша держава має значні перспективи в цій сфері діяльності, адже може врахувати

досвід інших країн, які пройшли чималий аналогічний шлях становлення та розвитку електронної комерції.

Створення режиму найбільшого правового сприяння для розвитку електронного бізнесу в Україні, удосконалення системи безпеки та поліпшення якості сервісу сучасних бізнес-структур ринку інтернет-послуг створить необхідний фундамент для входження нашої країни у світовий інформаційний простір.

Тому, закріплення основ електронної комерції в законодавстві України, подальший розвиток правового регулювання електронної комерції з окремих її категорій у спеціальних законах, внесення відповідних змін до чинного законодавства, яке стосується питань електронного обміну даними, укладання угод в електронній формі – це питання, що потребують невідкладного вирішення (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел:*

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47409;

http://uk.wikipedia.org/wiki/Електронна_комерція; <http://conf-cv.at.ua/forum/119-1259-1>;

http://pidruchniki.ws/14871001/informatika/organizatsiyno-pravove_zabezpechennya_elektronnoyi_komertsiyi_efektivnist_elektronnoyi_komertsiyi; <http://juscutum.com/uk/content/шість-головних-тез-проекту-про-електронну-комерцію-liganet-коментар-дмитра-гадомського>;

<http://ain.ua/2014/06/03/519256>; <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/340841.html>;

<http://imolod.com.ua/node/5048>; <http://chp.com.ua/all-news/item/29469-legalizatsiya-elektronnoy-kommertsii-mnenie-biznesa-otsenka-yuristov>;

<http://osvita.mediasapiens.ua/material/31614>;

http://newsradio.com.ua/2014_06_03/Do-2015-roku-obsjag-elektronnih-ugod-v-Ukra-n-sjagne-8-mlrd-dol-ekspert-6767/;

<http://internetua.com/uaristi-pozitivno-ocenivauat-proekt-zakona-ob-e-kommercii>;

<http://uanews.kharkiv.ua/economy/2013/06/27/11951.html>; <http://internetua.com/e-komerciya-v-zakoni-ta-v-zgytti>;

<http://osvita.ua/vnz/reports/law/10609/>;

<http://ukrgazeta.eu/home/kalendar/120-120/13616-elektronna-komercija-v-chehiji-strimko-zrostaje>;

<http://ukr.vipreshebnik.ru/elcomerc/2536-mozhливosti-ta-sferi-poshirennya-elektronnoji-komertsiji-pravovi-aspekti-perspektivi-rozvitku.html>;

http://liga.ltd.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=150:-21-&catid=34:2012-05-27-17-46-19&Itemid=99&lang=uk;

<http://masters.donntu.edu.ua/2008/fyti/bublichenko/library/ec2007/ec2007ua.htm>).

О. Кривецький, голов. ред. НЮБ НБУВ

Перспективи та доцільність введення приватних виконавчих служб в Україні

Поряд з іншими видами юридичної діяльності виконавча діяльність посідає чільне місце у сфері реалізації права і є одним з важливих засобів забезпечення ефективності в роботі механізму правового регулювання, засобом втілення соціальної справедливості на практичному рівні. Як відомо, умови і порядок виконання судових рішень визначає Закон України «Про виконавче провадження». Однак організація їх виконання в Україні залишає бажати кращого. Тривалий час уся діяльність судових виконавців з виконання рішень контролювалася суддями. Вони ухвалювали складені виконавцем документи з виконавчого провадження, а деякі питання, пов'язані з виконанням, вирішували безпосередньо. У 2011 р. було проведено реформу виконавчого провадження, і на базі судових виконавців було створено Державну виконавчу службу в структурі Мін'юсту.

Але сьогодні багато говорять про те, що Державна виконавча служба (ДВС) не може працювати належним чином. Одна з головних причин цього – надмірна завантаженість державних виконавців. На виконанні у кожного з них перебуває по декілька сотень виробництв, а на проведення виконавчих дій з одного виробництва іноді може піти цілий день. За цього, окрім проведення самих дій, держвиконавцеві треба ще і представляти інтереси виконавчої служби у судах, відповідати на скарги тощо. І це тоді, коли під час економічної кризи суттєво зросла важливість швидкості виконання. Крім того, триває плінність кадрів ДВС, що не сприяє оперативному реагуванню на ситуацію.

Недостатня ефективність роботи державної виконавчої служби в Україні визначає необхідність її реформування та пошуку нових надійних методів, що забезпечуватимуть реальне виконання судових рішень. У нашій країні можна спостерігати своєрідний парадокс, коли винесення судом рішення на користь особи ще не є гарантією того, що порушені права або охоронювані законом інтереси цієї особи будуть насправді відновлені, бо державна виконавча служба за сучасних умов з різних причин не може цього повноцінно забезпечити. Одним з напрямів реформування системи виконавчого провадження є впровадження в Україні інституту приватних виконавців, який має стати альтернативою державній виконавчій службі.

Як відомо, міністр юстиції О. Петренко виступив з ініціативою законодавчого реформування Державної виконавчої служби в питанні мотивації судових виконавців і створення системи приватного виконання судових рішень. Але, останнім часом у юридичних колах дедалі частіше виникають дискусії про доцільність впровадження приватних виконавців. Прибічниками та противниками ідеї приватної виконавчої служби наводиться безліч аргументів на захист позицій як «за», та і «проти», і кожна з думок заслуговує уваги та детального аналізу з боку законодавця.

З одного боку, виникають побоювання з приводу того, а чи не стане впровадження інституту приватних виконавців кроком назустріч різного роду зловживанням, адже виконання судового рішення або рішення третейського суду

за допомогою співучасника – приватного виконавця значно полегшить та здешевить методи досягнення бажаної мети, наприклад, рейдерам! З іншого боку, хвилює кількість випадків, коли державні виконавці не можуть забезпечити ефективне виконання судового рішення. Причин цьому можна знайти багато: велике навантаження на виконавців, недостатнє фінансування, відсутність технічного оснащення, недосконале законодавство, що регулює порядок здійснення виконавчого провадження, недостатність кваліфікованих кадрів державної виконавчої служби тощо. Багато з недоліків, які перешкоджають нормальній роботі виконавчої служби, можуть бути усунуті, якщо рішення будуть виконуватися приватними виконавцями. Вочевидь, знизиться рівень корупції в рядах виконавчої служби, виконавці зможуть належним чином забезпечувати себе матеріально-технічними ресурсами, оскільки фінансування відбуватиметься не за державні кошти, обсяг яких є завжди обмеженим, а за рахунок осіб, зацікавлених у здійсненні виконавчого провадження, зменшиться рівень навантаження на державних виконавців. Можна довго вести мову про ті ризики для правової системи, до яких може призвести впровадження інституту приватних виконавців, однак, на противагу цьому можна навести один вагомий аргумент – державні виконавці себе не виправдовують, вони неспроможні та не бажають ефективно та результативно виконувати свої повноваження, а тому потребують заміни.

Деякі країни (США, Болгарія, Румунія, Словенія, Угорщина та ін.) можуть служити прикладом того, як ефективно впроваджувати інститут приватних виконавців. За цього, деякі з держав (Угорщина, Болгарія, Словенія) обрали для себе подвійну модель виконавчої служби, коли поряд із державними виконавцями, виконувати судові рішення може бути доручено приватним; натомість, скажімо, Румунія обрала для себе лише один вид виконавців – приватних судових службовців. Говорячи про модель, яку може бути застосовано щодо України, імовірно, слід говорити про подвійну модель, оскільки передача всіх повноважень з виконання судових рішень приватним виконавцям є навряд чи прийнятною для України та може викликати хаос.

Як відомо, на сьогодні у Верховній Раді України зареєстрований та перебуває на опрацюванні законопроект «Про присяжних виконавців» Ю. Мірошніченка, що може стати нормативним підґрунтям для впровадження в Україні системи приватних виконавців. Однак за цього, безперечно, потрібно ретельно вивчати досвід іноземних країн стосовно діяльності приватних виконавців та аналізувати ті або інші позитивні надбання на предмет доцільності їх впровадження в Україні.

Враховуючи особливості менталітету та правової культури української нації, особливо продумано слід підходити до регламентації порядку набуття особою статуту приватного виконавця, здійснення контролю за його діяльністю та застосування санкцій щодо приватного виконавця. У багатьох країнах, де діє приватна виконавча служба, цей вид діяльності підлягає ліцензуванню, що за сучасних умов було б абсолютно прийнятним і для України. Винагорода приватного виконавця має бути на належному рівні, а відповідальність за

неналежне виконання ними своїх повноважень – суворою. Іншими словами, необхідно створити умови, за яких статус приватного виконавця не був би легкодоступним і особа боялася б його втратити. Це забезпечить старанність, ініціативність та відповідальність виконавця.

На даному етапі, безперечно, не можна було б прирівнювати статус приватного виконавця до державного. Обсяг повноважень приватного виконавця має бути обмеженим. Не зважаючи на всі позитивні риси, які притаманні приватним виконавцям, у компетенції державних виконавців мають залишитися справи, що стосуються державного інтересу, державного майна, прав дитини тощо. Регулювання з боку держави потребує і питання винагороди приватних виконавців.

Особливої уваги у разі впровадження інституту приватної виконавчої служби потребує регламентація процедури здійснення виконавчого провадження, адже якою б організованою та досконалою не була виконавча служба, ефективно виконати рішення буде неможливо доти, доки для цього не буде визначено чіткий, продуманий та закріплений на законодавчому рівні механізм. Адже у державі відсутній дієвий механізм гарантування виконання судових рішень, а це призводить до негативних наслідків у системі організації виконання рішень суду і недотримання принципу обов'язковості судових рішень. Тому деякі парламентарі висловлюють занепокоєння в тому, що запровадження інституту приватних виконавців може призвести до неконтрольованих зловживань та грубих порушень прав людини. Члени ж Комітету Верховної Ради України з питань правої політики вважають, що запровадження в Україні інституту приватних виконавців можливе лише за умови ефективної діяльності механізму державної виконавчої служби як альтернативи, яку обиратиме сама людина.

Проте, у нинішніх умовах приватна виконавча служба, імовірно, може стати інструментом набагато швидшого і ефективного виконання судових рішень. Адже робота приватних виконавців оплачуватиметься стягувачами заздалегідь (з подальшим покладанням витрат на боржника), і від обсягу стягненого залежатиме заробіток приватних виконавців. Крім того, створення приватної виконавчої служби дасть змогу розвантажити ДВС. Ефективність роботи судових виконавців залежить не від того, у яку структуру влади вони входять, а від законодавства, що не дозволяє ігнорувати судові рішення, і авторитету самої виконавчої служби в суспільстві.

Старший юрист, адвокат ЮФ «Magisters» О. Складенко зазначає: «Запровадження в Україні інституту приватних судових виконавців є необхідним позитивним кроком, оскільки дозволить розвантажити органи ДВС, оптимізувати процес виконання судових рішень і вирішити проблему корупції у цій сфері. Держава, як і в багатьох інших видах професійної діяльності, що мають велике суспільне значення (як то нотаріат або оціночна діяльність), має здійснювати жорсткий контроль за кваліфікаційним рівнем осіб, які будуть безпосередньо займатися такою діяльністю, а також виступати регулятором відносин у цій сфері,

забезпечуючи постійний контроль за дотриманням умов здійснення даної діяльності».

Отже, за умови виваженого підходу до вирішення питань створення й діяльності системи недержавних судових виконавців, її функціонування здатне забезпечити високий рівень реалізації судових рішень і, таким чином, – забезпечити дотримання принципу їх обов'язковості і, наслідком чого стане підвищення авторитету влади в Україні.

Юрист В. Ільченко зауважує: «У європейських країнах приватні судові виконавці працюють значно ефективніше, ніж державні. Але запровадження цього інституту в Україні не може прямо наслідувати весь досвід роботи приватних виконавців у Європі. Приватна виконавча служба не може стати заміною державній. Безперечно, жахливу ситуацію зі станом виконавчого провадження в Україні потрібно терміново змінювати. Але, проблему державної бездіяльності треба вирішувати не перекладанням функцій держави на приватні плечі, а комплексною реформою державних інститутів і, насамперед, встановленням адекватної оплати праці державних службовців, які безпосередньо відповідають за таку виключно важливу складову правової держави, як обов'язковість судового рішення!»

Однією з причин неефективності роботи ДВС, на думку юристів, також є й відсутність належної взаємодії між нею й органами внутрішніх справ, податковою службою. До того ж окремі закони перешкоджають виконанню судових рішень, зокрема, Закон України «Про введення мораторію на примусову реалізацію майна». Останнім часом активно обговорюється питання про можливість передачі Державній виконавчій службі функцій з реалізації заарештованого майна. На сьогодні до функцій ДВС входить лише опис (арешт) майна, вилучення його у боржника і передача на реалізацію. А реалізацією заарештованого та конфіскованого за рішенням судів майна займаються спеціалізовані організації, які виграли тендер, що проводиться Мін'юстом, на право реалізації такого майна. Проте, на думку фахівців, ДВС поки що не готова перебрати на себе функції реалізації заарештованого майна і конфіската.

«Реалізацію заарештованого майна не може бути віднесено до компетенції виконавчої служби. Для цього є відповідні організації, які мають фахівців, і предметом діяльності яких є саме реалізація такого майна», – вважає адвокат кийвської юридичної компанії О. Ушаков. Виконавчі служби на сьогодні досить переобтяжені, і якщо до обов'язків держвиконавців додати ще і безпосередню реалізацію майна, це може негативно вплинути на виконання судових рішень. До того ж держвиконавці не мають необхідного досвіду і знань для здійснення реалізації майна. «Крім того, передача держвиконавцям функцій з реалізації заарештованого майна тільки сприятиме розвитку корупції у виконавчій службі», – зазначає експерт.

Однак, на його думку, мораторій повністю відмінити не можна, оскільки це сприятиме рейдерству і захопленню об'єктів нерухомості державних підприємств і

установ. «Необхідно залишити мораторій на примусову реалізацію майна підприємств і установ, що повністю належать державі, а також доля держави в яких складає більше 50 %. За цього треба встановити субсидіарну відповідальність держави».

Між тим, міністр юстиції П. Петренко заявив, що з 2015 р. на всій території України буде впроваджено систему електронних торгів заарештованим майном відповідно до ст. 62 Закону України «Про виконавче провадження» та Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 332-р «Про проведення експерименту із запровадження нової системи реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів». «Сьогодні вже розроблено пілотний проект електронних торгів і проводиться навчання користуванню електронною системою торгів співробітників Державної виконавчої служби з областей», – зазначив він.

За словами міністра, введення електронної системи торгів ліквідує корупційні схеми, які досі існували у системі ДВС. Крім того, громадяни зможуть купувати ті товари, до яких раніше фактично не мали доступу.

У свою чергу голова громадської ради при ДВС В. Хабібулін позитивно оцінив реформування системи торгів: «Ініціатива реформування Державної виконавчої служби сприяє усуненню від державної годівниці багатьох високопосадовців. Ця ініціатива стане серйозним поштовхом для розвитку державної виконавчої служби». А голова Державної виконавчої служби України Д. Сторожук розповів про нововведення, що їх планується найближчим часом втілити в службі, а саме в системі реалізації заарештованого майна. «Після проведення комплексної перевірки роботи органів державної виконавчої служби було виявлено безліч фактів корупції щодо оцінки та продажу заарештованого майна, знищення конфіскату, його продажу тощо», – говорить він. За словами керівника ДВС, у службі найближчим часом плануються втілити нововведення, а саме, у системі реалізації арештованого майна. «Ми змінюємо порядок реалізації заарештованого майна. На сьогоднішній день вже практично розроблено електронну систему торгів. Для того, щоб було зрозуміло, скажу, що ми плануємо проводити торги за аналогом загальновідомих інтернет-сайтів Slando eBay, де кожен охочий, маючи доступ до інтернету, має право зареєструватися і придбати майно. Ця система працює в Європі. Тобто кожен охочий, не виходячи з квартири, зможе взяти в цьому участь шляхом підняття ставок в електронній системі», – зазначив Д. Сторожук.

Електронна система торгів буде працювати за таким принципом: кожна людина зареєструвавшись і зробивши внесок 5 % від початкової вартості майна, може взяти участь у торгах. Першочерговий платіж є обов'язковим, оскільки підтверджує зацікавленість у придбанні даного товару. З іншого боку, це страхування від можливих ризиків на кінцевому етапі торгів. У разі програшу на торгах початковий внесок буде повернено людині. Проектом передбачено, у першу чергу, усунення корупційної складової. Пілотний проект електронної

системи торгів запрацює вже влітку у двох областях, а якщо він успішно себе зарекомендує, система запрацює по всій Україні. Д. Сторожук окремо зупинився на механізмі реалізації майна, вказавши на роль державного виконавця у цьому процесі. «Заарештоване майно державний виконавець зобов'язаний зареєструвати у реєстрі, після чого майно потрапляє в єдиний механізм, який за допомогою пошукової системи можна знайти на сайті протягом двох місяців, як того вимагає Закон. Після чого потрібно зареєструватися, знайти відповідну пропозицію і за три дні до проведення відповідних торгів внести гарантійний платіж і потім взяти участь у даних аукціонах. Кожна людина має право брати участь у безлічі торгів, у будь-яких лотах», – підсумував він. Серед варіантів боротьби з корупційними схемами, за словами голови Державної виконавчої служби України, є співпраця з правоохоронними органами і прокуратурою. «За тими перевітками, що ми здійснюємо в обласних управліннях державної виконавчої служби, ми подали звернення до обласних прокуратур щодо перевірки фактів корупційних діянь. Ми будемо співпрацювати з правоохоронними органами щодо виявлення таких фактів і притягнення винних до відповідальності. Ми на цьому не зупинимося, ми йдемо по своєму плану і будемо постійно звітувати про результати роботи», – наголосив Д. Сторожук.

Слід відзначити, що аналогічні системи реалізації заарештованого майна успішно використовуються в закордонному досвіді, що дає змогу усунути корупціогенні ризики, забезпечити задоволення інтересів учасників виконавчого провадження, поповнити надходження від виконання.

Прем'єр-міністр А. Яценюк зазначає: «Ефект від цієї реформи повинен відчутти не тільки Державний бюджет України, але й пересічні громадяни. Державна виконавча служба України має намір налагодити максимально ефективний механізм продажу заарештованого майна, а для цього до торгів треба залучати якомога більше учасників. Другий важливий момент – неможливість втручання у он-лайн систему будь-яких сторонніх осіб, у тому числі – державних виконавців, а відтак – жодного незаконного впливу на хід торгів». Прийняття зазначеного проекту дасть можливість усунути корупційні чинники в системі реалізації заарештованого майна, зробивши її публічною, прозорою та ефективною, вважають у Кабміні. За словами міністра юстиції України, з наступного року система електронних торгів заарештованим майном запрацює по всій території України. П. Петренко також зазначив, що завдяки впровадженню системи електронних торгів чиновників буде позбавлено можливості фізичного впливу на торги, їх результати чи то зрив.

За інформацією розробників інтернет-сайту, захист бази даних Системи електронних торгів здійснюватиметься за останніми європейськими нормами, тож майбутнім учасникам торгів буде гарантовано повну конфіденційність, а можливість втручання в Систему сторонніх осіб буде абсолютно виключено. Учасники аукціонів зможуть створити власний кабінет і слідкувати за перебігом торгів, а також за наповненням бази новими лотами в онлайн-режимі. Доступ до

Системи державних виконавців по суті нівелюватиметься і обмежуватиметься виключно можливістю вносити інформацію про нові лоти в Систему.

ПРАВО: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

О. Сфімов, адвокат, канд. юрид. наук

Підприємство у фінансовій скруті: як бути, коли платити нічим

Як вижити підприємству в скрутних умовах, коли не вистачає оборотних коштів? Адже все одно треба платити податки та розраховуватись із найманими працівниками та контрагентами. Що можна зробити в такій непростій ситуації?

Часто гроші порівнюють із кров'ю, а економіку з кровоносною системою. Коли зникають гроші, або їх кількість зменшується, економіку починає «колотити та кидати в різні боки» так само, як це відбувається з живим організмом, що втрачає кров. Певні економічні процеси уповільнюються, утруднюються. Це відображається на всій економічній системі. І називають такий стан кризою платежів, тобто кризою, викликаною неналежним дотриманням платіжної дисципліни.

Вийти зі стану, коли неможливо своєчасно сплачувати власні борги, може лише той, хто вміє мислити. Адже певний час він змушений не лише обійтись без грошей, а й одночасно створити передумови для їх появи. Такою передумовою стане створення корисного продукту, за який інші люди згодні будуть заплатити. То ж цей час підготовки та очікування потрібен розумним людям для того, щоб дочекатися часу, коли кошти надійдуть та компенсують у справедливий спосіб процес створення корисного продукту.

Коли власних грошей підприємству не вистачає їх треба або швидко заробляти або десь позичати. Якщо заробляти, то тут нестача грошей усувається легко. Для цього треба продати те, що є цінністю, за яку покупці готові заплатити грошима.

Якщо така цінність ще створюється і для її створення потрібен час, а гроші, що надійдуть пізніше, потрібні вже, то їх можна лише позичити у так званих «зовнішніх» чи «внутрішніх» кредиторів, тобто у чужих або у своїх.

«Зовнішні» кредитори, як джерело поповнення обігових коштів

«Зовнішніми» кредиторами, тобто чужими, є:

- фінансові установи, які можуть надати кредит;
- потенційні покупці, які можуть заплатити аванс;
- інвестори, які захочуть інвестувати у бізнес, який наразі потребує грошей та інші особи, що мають гроші і можуть їх надати у користування.

Звідси можна виділити шляхи залучення зовнішніх запозичень.

Кредит банку

Можна отримати кредит у банку в будь-якій формі: кредит, кредитна лінія,

кредитний ліміт, овердрафт, гарантований платіж та ін. Зрозуміло, що цей шлях поповнення обігових коштів є реальним лише тоді, коли фінансова установа довіряє позичальнику. А сума, яку банк готовий позичити позичальнику є прямо пропорційною ступеню довіри до нього.

Оплата за майбутню продукцію

Можна домовитися з покупцями майбутньої продукції, які заплатять гроші за неї наперед, тобто ще до того, як вона буде виготовлена. Наприклад, відповідно до ст. 713 Цивільного кодексу України (ЦК) «за договором контрактації сільськогосподарської продукції виробник сільськогосподарської продукції зобов'язується виробити визначену договором сільськогосподарську продукцію і передати її (у майбутньому) у власність заготівельникові (контрактанту) або визначеному ним одержувачеві, а заготівельник зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її (вже зараз) за встановленими цінами відповідно до умов договору». За таким договором покупець зобов'язується викупити у майбутньому певну кількість врожаю і своє зобов'язання підкріплює авансуванням вартості такої продукції.

У певні періоди історії центр уваги договору контрактації переносився на виробничу допомогу посівальникам з розвитку продуктивних сил у сільському господарстві. Посівальники вже отримували гроші за урожай, який вони зберуть з поля, навіть ще не засіяного. Прийнято вважати, що першим предметом договору контрактації історично була бавовна, що контракувалася у Середній Азії та на Закавказзі.

Залучення коштів інвестора

Можна запросити інвестора, який, вивчивши бізнес певного суб'єкта підприємництва, вирішить інвестувати у цей бізнес власні кошти. Яким чином і як переконувати такого інвестора слід визначатися самій особі, зацікавленій в отриманні інвестиції. Єдине, що можна порадити, так це бути відвертим та чесним з таким інвестором. Бо надурити, якщо й можна, то лише один раз. А втрат від інвестицій, отриманих обманним шляхом, буде більше ніж економічного зиску.

Розрахунок векселем

Можна розрахуватися так званими «квазігрошима». До таких «квазігрошей» часто відносять векселі. За своєю суттю грошові знаки – банкноти грошима не є. Вони коштують рівно стільки, скільки коштує папір, на якому ці знаки надруковані. Цінність складає зобов'язання, що ними підкріплюється.

Наприклад, на англійських фунтах відверто зазначено, що вони фунтами не є. Вони є обіцянкою ті фунти заплатити. Так, на 5-фунтовій купюрі міститься така фраза: I promise to pay the bearer on demand the sum of five pounds (українською: «Я обіцяю заплатити держателю на його вимогу суму в п'ять фунтів»). І стоїть підпис державного казначея Об'єднаного Королівства. На українських гривнях і доларах США також стоїть підпис керівника грошового відомства країни (НБУ чи ФРС).

Отже, нинішні грошові знаки – це не гроші, а обіцянка їх заплатити. То чому би звичайному підприємству замість таких обіцянок чиновників не надати власні

обіцянки у формі векселів. Якщо партнери по бізнесу довіряють такому підприємству більше ніж голові правління НБУ, то чому би таким партнерам не прийняти в оплату векселі свого покупця, який зазнав тимчасових фінансових труднощів. У крайньому випадку для більшої впевненості можна попросити векселедавця видати авальований вексель, тобто такий вексель, за яким платіж буде гарантований банком чи іншою особою, що заслуговує на довіру. Врешті решт трапляються випадки, коли партнери по бізнесу один одному довіряють більше, ніж підписам державних чиновників на грошових знаках.

«Внутрішні» або «свої» кредитори

«Внутрішніми» кредиторами є власники підприємства, пов'язані особи та просто друзі. У таких випадках акцент уваги з питання «Де взяти гроші?» переноситься на питання: «Як їх отримати з мінімальними втратами?». На підприємницькій мові це звучить так: «Як без податків «завести» гроші на підприємство?», тобто мінімізувати суму сплачених податків з таких коштів.

Податкове законодавство про залучені кошти

Відповідно до підпункту 14.1.257 Податкового кодексу України (ПК) фінансова допомога надається на безповоротній або поворотній основі. При цьому поворотна фінансова допомога – це сума коштів, що надійшла платнику податків у користування за договором, який не передбачає нарахування процентів або надання інших видів компенсацій у вигляді плати за користування такими коштами, та є обов'язковою до повернення. У цивільних правовідносинах щодо поворотної фінансової допомоги часто вживають термін «позика». Відповідно до статті 1046 ЦК за договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками. Позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості.

Податкові наслідки залучення коштів у користування

Хоча у ПК сама по собі позика віднесена до поворотної фінансової допомоги (далі – ПФД), вона іноді має наслідки безповоротної фінансової допомоги. Так, відповідно до того ж підпункту 14.1.257 ПК сума процентів, умовно нарахованих на суму поворотної фінансової допомоги, що залишається неповерненою на кінець звітного періоду, у розмірі облікової ставки НБУ, розрахованої за кожний день фактичного використання такої поворотної фінансової допомоги, є безповоротною фінансовою допомогою.

Сама по собі ПФД не створює податкових наслідків. Податкові наслідки виникають тоді, коли ПФД не повертається протягом звітного періоду, або не повертається протягом строку позовної давності. Так відповідно до підпункту 135.5.5. ПК суми ПФД, отриманої платником податку у звітному податковому періоді, що залишаються неповерненими на кінець такого звітного періоду, від осіб, які не є платниками податку на прибуток, або осіб, які мають пільги з податку на прибуток, збільшують оподатковуваний дохід (базу оподаткування).

Це правило не поширюється лише на суми ПФД, отриманої від засновника/учасника (в тому числі нерезидента) такого отримувача ПФД, у випадку повернення такої допомоги не пізніше 365 календарних днів з дня її отримання. Не поширюється обов'язок щодо збільшення бази оподаткування на суму ПФД, не повернену до кінця звітного періоду, і на учасників операції з отримання/надання фінансової допомоги, що здійснюються між платником податку та його відокремленими підрозділами, які не мають статусу юридичної особи.

А згідно з підпунктом 135.5.4 ПК базу оподаткування податком на прибуток збільшують суми безповоротної фінансової допомоги, отриманої платником податку у звітному податковому періоді. Нагадаємо, що до безповоротної фінансової допомоги відносяться і суми заборгованості одного платника податків перед іншим платником податків, що не стягнута після закінчення строку позовної давності, тобто після збігу позовної давності ПФД перетворюється у безповоротну фінансову допомогу.

До складу доходу платника єдиного податку не включаються суми фінансової допомоги, наданої на поворотній основі, отриманої та поверненої протягом 12 календарних місяців з дня її отримання (п. 292.11 ПК).

Отже, висновки щодо податкових аспектів отримання позики такі:

– на суму ПФД, наданої одним платником податку на прибуток іншому платнику податку на прибуток, нараховують умовні проценти у розмірі облікової ставки НБУ, якщо ПФД не повернена на кінець звітного періоду;

– суми ПФД, отримані від платника податку на прибуток за ставкою, відмінною від звичайної, або від неплатника цього податку збільшують базу оподаткування отримувача ПФД, якщо вона не повернена на кінець звітного періоду;

– те саме стосується ПФД, отриманої від засновника/учасника самого отримувача, з одним лиш застереженням: ПК у цьому разі надає право не повертати ПФД протягом 365 днів, а не протягом звітного періоду;

– право не повертати ПФД без податкових наслідків надано платникам єдиного податку у разі користування ПФД протягом періоду у 12 календарних місяців.

Як бачимо, застосування договору про поворотну фінансову допомогу не завжди є зручним з точки зору податкових наслідків його укладення і виконання чи невиконання. До таких «незручних» наслідків відносяться:

– обов'язок позичальника нараховувати умовні проценти лише для того, щоб збільшити базу оподаткування податком на прибуток;

– обов'язок позичальника збільшити базу оподаткування на суму ПФД, не поверненої на кінець звітного періоду, якщо позикодавець не є платником податку на прибуток за основною ставкою.

Вказані «незручності» не є абсолютною перешкодою для використання цього правового інституту. Проте, коли вони стають занадто «незручними», мало б

виникати бажання їх оптимізувати.

Альтернативні способи позики

Одним із способів податкової оптимізації є застосування альтернативного правового механізму з більш зручними податковими наслідками. Уявімо собі, що мова йде про позику у розмірі 10 тисяч гривень з терміном повернення 31 грудня 2015 р. При цьому існує не лише потенційний позичальник, а й потенційний позикодавець. У цьому випадку можна використати декілька її альтернативних способів.

Варіант 1. Укладення договору купівлі-продажу з відстрочкою оплати

Можливість і правомірність такого договору впливають зі статті 694 ЦК. Позичальник може придбати товар у потенційного позикодавця та продати цей товар реальному покупцеві, отримавши від нього оплату товару. А з позикодавцем можна розрахуватися за товар аж в кінці 2015 року. Протягом періоду з моменту отримання коштів від покупця і аж до моменту їх повернення реальному позикодавцю (продавцеві товару) реальний позичальник користуватиметься цими коштами.

Варіант 2. Договір комісії на продаж

Схема відносин така ж сама, що й у першому варіанті. Однак у цьому випадку кошти, отримані реальним позичальником (комісіонером) у покупця за проданий тому товар позикодавця (комітента), знаходяться у комісіонера аж поки той не надасть комітенту звіт комісіонера. Відповідно до статті 1022 ЦК такий звіт має надаватися одразу після виконання доручення комітента. Тож якщо комітент не підганятиме комісіонера, а той не поспішатиме надавати звіт, останній користуватиметься грошима комітента протягом часу, про який встановлена усна домовленість між ними. Принаймні щодо податку на прибуток користування такими коштами наслідків не матиме.

Варіант 3. Договір комісії на купівлю

Схема відносин полягає в тому, що позичальник (комісіонер) отримує від позикодавця (комітента) кошти на закупівлю для останнього якоїсь сировини чи товару. Але «не поспішає» виконувати таке доручення. Протягом часу такого «непоспішання» позичальник (комісіонер) реально користуватиметься грошима комітента, наданими для виконання доручення. У цьому разі краще було би врешті-решт виконати договір комісії і купити те, для чого комітент саме й надавав гроші. Якщо цього не зробити і просто розірвати договір комісії, повернувши кошти комітенту, податківці можуть запідозрити, що договір комісії був фіктивним, а його реальною метою була кредитна операція. А далі вже усе залежить від «фіскальної уяви» податківців.

Нагадаємо, що відповідно до статті 234 ЦК фіктивним є правочин, який вчинено без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином. Він визнається судом недійсним, а правові наслідки такого визнання встановлюються законами, у тому числі й ПК.

Так, у разі якщо після продажу товарів, виконання робіт, надання послуг

здійснюється будь-яка зміна суми компенсації їх вартості, в тому числі перерахунок у випадках повернення проданих товарів чи права власності на такі товари (результати робіт, послуг) продавцю, платник податку – продавець та платник податку – покупець здійснюють відповідний перерахунок доходів або витрат (балансової вартості основних засобів) у звітному періоді, в якому сталася така зміна суми компенсації (п. 140.2. ПК).

Такий перерахунок доходів та витрат (балансової вартості основних засобів) також проводиться сторонами:

– у звітному періоді (періодах), в якому витрати та доходи (балансова вартість основних засобів) за правочином, визнаним недійсним, були враховані в обліку сторони правочину – у разі визнання судом правочину недійсним;

– у звітному періоді, в якому рішення суду про визнання правочину недійсним набуло законної сили – у разі визнання правочину недійсним з інших підстав.

Варіант 4. Кредитно-депозитна схема

Суть такої схеми полягає в тому, що реальний позикодавець укладає договір депозитного вкладу з банком і надає останньому у користування свої кошти, які він готовий був би надати позичальнику. Позичальник у свою чергу за кредитним договором отримує кредит у розмірі депозиту позикодавця та під забезпечення майновою порукою останнього.

Тобто виконання позичальником зобов'язання з повернення кредиту забезпечується правом вимоги позикодавця повернення йому суми депозиту. Отже, гроші, які позичальник має повернути банку, з банку фактично не «виходять». Тож банк не ризикує їх не отримати.

Вигод і переваг цієї схеми дуже багато. Так, відсотки, сплачені банку позичальником, банк у свою чергу сплачує позикодавцю (вкладнику). Якщо уважно порахувати суму кредиту і строк користування ним, то відсотків банку можна платити навіть менше, ніж банк платитиме позичальнику.

Наприклад, за депозит банк сплачує кошти протягом усього строку знаходження їх на депозитному рахунку, а реальний позичальник сплачує за користування кредитом лише у разі такого користування. Тобто відсотки йому банк нараховуватиме пропорційно реально позиченій сумі, а не задекларованій у кредитному договорі в якості максимального ліміту кредитної лінії.

Крім того, якщо позичальник буде фізичною особою, то для нього сума таких відсотків відповідно до пункту 167.2. ПК оподатковуватиметься ПДФО за ставкою 5%, та й то лише після 1 липня 2014 р., відповідно до Закону України від 10.04.2014 р. № 1200-VII.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! Відповідно до Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27.03.2014 р. № 1166-VII з 01.07.2014 р. діятиме пункт 167.5 ПК, відповідно до якого при перерахунку загального річного оподаткованого доходу для бази оподаткування доходів у формі процентів застосовуватимуться такі ставки:

- якщо база оподаткування звітного податкового року не перевищує 204 прожиткових мінімуми (у 2014 р. – це 239 904 грн) – 15 %;
- якщо база оподаткування звітного податкового року перевищує 204 прожиткових мінімуми, але не перевищує 396 прожиткових мінімумів, до суми такого перевищення (у 2014 р. – це від 239 904 грн до 465 696 грн) – 20%;
- якщо база оподаткування звітного податкового року перевищує 396 прожиткових мінімумів, до суми такого перевищення (у 2014 р. – це вище 465 696 грн) – 25 %.

І це у той час як сплачені позичальником відсотки банку будуть зменшувати базу оподаткування податком на прибуток фактичного позичальника, тобто відбуватиметься економія такого податку у розмірі 18 %. Далі вже, як то кажуть, справа техніки. Варто лиш правильно порахувати.

Окрім податкової вигоди фактичний позикодавець – фізична особа ще й легалізуватиме свій дохід. А це у нинішньому стані української фіскальної політики та спрямування її вектору у бік підвищення контролю витрат, оподаткування за непрямими методами та ін. також заслуговує на увагу.

Та найпростіше, на думку автора, позичальнику попросити позикодавця надати йому позику шляхом придбання товару чи сировини, для купівлі яких така позика й була потрібна. Придбавши такий товар та оплативши його, позикодавець у свою чергу, продасть його позичальнику та надасть відстрочку у його оплаті, наприклад до 31 грудня 2015 р.

Варіант 5. Позика від працівника

Суть такої позики полягає в тому, що працівник підприємства купує за власні кошти певні речі, необхідні підприємству, та передає їх підприємству, звітує про витрачені кошти та отримує їх компенсацію з відстрочкою. Тобто фактично відбувається таке собі товарне кредитування працівником свого підприємства. (Детальніше про особливості такої позики та взаємовідносини з працівниками в умовах відсутності у підприємства оборотних коштів – див. с. _ цього номера).

Відстрочення сплати податків

Платник податків має право звернутися до контролюючого органу із заявою про розстрочення та відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу (п. 100.2 ПК). Таке звернення неможливе у разі спору щодо сум таких податків, оскільки нормами ПК встановлено, що платник податків, який звертається до контролюючого органу із заявою про розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань, вважається таким, що узгодив суму такого грошового зобов'язання. Тож відстрочити або розстрочити можна лише грошові зобов'язання, а не спір щодо них.

Згідно з пунктом 100.1 ПК розстроченням, відстроченням грошових зобов'язань або податкового боргу «є перенесення строків сплати платником податків його грошових зобов'язань або податкового боргу під проценти, розмір яких складає 120 % річних облікової ставки НБУ».

Порядок розстрочення (відстрочення) грошових зобов'язань (податкового

боргу) платників податків затверджено наказом МДЗ від 10.10.2013 р. № 574. Але можна таке відстрочення отримати де-факто, не звертаючись де-юре до податкового органу та не сплачуючи проценти у розмірі 120 % річних облікової ставки НБУ.

Наприклад, положення ПК щодо прогресивної шкали оподаткування процентів (15%, 20%, 25%), про що йшлося вище, поширюється і на оподаткування дивідендів. І якщо розмір дивідендів складає 1 000 000 грн, то із суми, що у 2014 р. перевищуватиме 465 696 грн доведеться сплатити податок на дивіденди у розмірі 25 %, тобто віддати державі її четверту частину.

Щоб таке податкове зобов'язання виникло, наприклад, на один рік пізніше, можна видати особі — отримувачеві дивідендів позику строком на один рік. Через рік такий позичальник поверне позику і отримає дивіденди. І вже тоді, через рік, з них необхідно буде сплатити вказаний податок.

Оскільки чинне законодавство не обмежує строків видачі позики, то зазначений вище строк у один рік є умовним. Реально він зможе бути встановлений сторонами договору й довшим: два, три роки і більше.

Є ще багато інших способів працювати без грошей, або з їх мінімумом. Усі перелічити важко та й не варто. Слід зрозуміти лише таке: якщо навчитися працювати в умовах грошового дефіциту, то за умови відсутності такого дефіциту працюватиметься набагато легше і набагато ефективніше.

І закінчити хотілося б також цитатою з роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі»: «Самі по собі гроші — лише засіб. Вони приведуть вас до будь-якої мети, але не замінять вас за штурвалом» (*Персональний сайт Олександра Єфімова (<http://yefimov.com.ua/?p=1275>)*).

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА ^{1*}

Блог на сайті «ubr.ua»

Про автора: Д. Набугорнов

Изменения в Законе Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности»

Министерством юстиции был разработан проект изменений в Закон Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности», который уже направлен на экспертное обсуждение в Венецианскую комиссию, после чего будет предоставлен на рассмотрение в ВР.

Министерством юстиции был разработан проект изменений в Закон Украины «Об адвокатуре и адвокатской деятельности», который уже направлен на экспертное обсуждение в Венецианскую комиссию, после чего будет предоставлен на рассмотрение в ВР.

---

¹ * Збережено стиль і граматику оригіналу

Целью данного проекта служит расширение прав адвокатов при осуществлении адвокатской деятельности, улучшение норм взаимодействия госорганов и государства с адвокатами, повышение качества предоставления услуг со стороны адвокатских объединений путем ужесточения правил и требований получения адвокатского удостоверения. Несмотря на положительные изменения в сторону деятельности практикующих адвокатов, отрицательно, такие изменения, могут сложиться для юристов, представителей юридических фирм либо физических лиц-предпринимателей, которые осуществляют свою деятельность не как адвокаты, без наличия свидетельства.

Проанализировав законопроект, считаю, что предложенные основные изменения в Законе, требуют более детального рассмотрения и дальнейшего обсуждения.

Таким образом, наблюдаются изменения уже в ст. 1 «Обозначение основных терминов» Закона, которой детализированы понятия адвоката, клиента, представительства и введение новых понятий – стаж адвокатской деятельности и адвокат иностранного государства.

Согласно законопроекту, термин «адвокат» дополнен необходимостью внесения ведомостей в Единый реестр адвокатов Украины, а адвокат иностранного государства трактуется как физическое лицо, которое обладает правом на осуществление адвокатской деятельности в иностранном государстве и намерено осуществлять или осуществляет адвокатскую деятельность в Украине.

Существенные изменения внесены в ст. 19 Закона, которыми сказано, что представительство интересов физических и юридических лиц в судах при осуществлении гражданского, хозяйственного, административного и уголовного судопроизводства, а также при рассмотрении дел об административных правонарушениях, вправе осуществлять исключительно адвокаты. Таким образом, сотрудники юридических фирм либо физические лица-предприниматели, которые на сегодняшний день составляют большую часть представителей в суде по доверенности, будут вынуждены для продолжения своей деятельности в сфере предоставления юридических услуг, получать статус адвоката Украины.

Что касается требований для получения статуса адвоката, то, по мнению Дмитрия Набугорнова, законопроектом предусмотрено внедрение более жестких условий получения лицензии, что в свою очередь может привести к уменьшению на рынке юридических услуг малоквалифицированных и недобросовестных представителей.

И так, ст. 6 увеличен необходимый стаж работы в сфере права, после получения полного высшего юридического образования до 3ех лет вместо ранее двух. Также, часть 2 этой статьи дополнена условиями, при которых отсутствует возможность получение статуса адвоката в случаях если лицо:

- 2) в течение последних пяти лет привлекалась к административной ответственности за совершение коррупционного правонарушения;
- 4) имеет заболевания, препятствующие осуществлению адвокатской

деятельности, перечень которых устанавливается общим решением центрального органа исполнительной власти, обеспечивающим формирование государственной политики в сфере здравоохранения, и Совета адвокатов Украины.

Следовательно, большинство изменений внесено в ст.ст. 8, 9, 10, которыми предусмотрен допуск к сдаче квалификационного экзамена, сама процедура такого экзамена и порядок стажировки. Так, квалификационный экзамен должен проводиться в два этапа: теоретический и практический. Первый этап подразумевает наличие уровня теоретических знаний в области права, истории адвокатуры, адвокатской этики, а второй заключается в выявлении уровня практических навыков и умений в применении закона и проверке готовности самостоятельно осуществлять адвокатскую деятельность. При сдаче первого теоретического этапа квалификационного экзамена, в течении пяти дней конкурсант получает свидетельство-доступ ко второму этапу, которое действительно на протяжении 3ех лет с момента сдачи экзамена.

Ст. 20 законопроекта более конкретизирована и дополнена профессиональными правами адвоката. Такие дополнения, как например в п. 1 части 1 «и получать от них соответствующую информацию и документы» и п. 3 касательно конфиденциальной информации и п. 7 с детально описанными правами – дадут усовершенствованную возможность адвокатам сотрудничать как с госорганами так и частными лицами для выполнения своих обязанностей.

Еще с давних времен, адвокатами поднимался вопрос о выдаче им разрешений на ношение травматического оружия, так как они могут быть подвержены физическим нападениям со стороны других лиц. Таким образом, ст. 23 «Гарантии адвокатской деятельности» предусматривает, что адвокат имеет право на приобретение средств активной обороны в Украине (пистолетов и револьверов, предназначенных для отстрела патронов с резиновыми пулями). Да и вообще, гарантии адвокатской деятельности согласно новому законопроекту можно приравнивать к предоставлению адвокатам своего рода неприкосновенности, так как пункты 9, 10, 12, 18 отображают и детализируют отношение к адвокатам и то, как государством будет регулироваться данное отношение. Такие нормы присущи больше европейским стандартам при осуществлении деятельности адвокатами и контроля над их деятельностью.

Кроме того, отличием от действующего Закона выступает ст. 18 «Символика адвокатуры Украины». Согласно это статьи, адвокат при рассмотрении дел в судах может осуществлять свою профессиональную деятельность в мантии и с нагрудным знаком. Образец мантии и нагрудного знака утверждается Съездом адвокатов Украины.

Учитывая изложенное, предполагаю, что принятие законопроекта приведет к улучшению качества предоставления услуг в сфере юриспруденции за счет более жесточенных условий отбора. Также, законопроект с одной стороны может повлиять на деятельность юристов не имеющих статуса адвоката, но с другой – тем самым отсеет недобросовестных правовых защитников. Проект Закона

предусматривает и тем самым унифицирует применение европейской практики путем расширение прав адвокатов в процессе своей деятельности, улучшает взаимодействие с государственными и иными органами власти, а также с частными компаниями (<http://blog.ubr.ua/pravo/izmeneniia-v-zakone-ukrainy-ob-advokature-i-advokatskoi-deiatelnosti-8037>). – 2014. – 12.06).

***

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Н. Соколенко, журналістка, учасниця руху «Стоп Цензури»

Чому Ярема завалив Закон «Про прокуратуру»

Новопризначений Генеральний прокурор України Віталій Ярема, схоже, хоче стати могильщиком справжньої реформи прокуратури.

Почав він цю справу ще вчора, 18 червня, коли прийшов на засідання парламентського комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Комітет підтримав подання президента про призначення Яреми генпрокурором. Голова комітету Андрій Кожем'якін додав, що новий генпрокурор має працювати за новим законом.

І, о, диво! Якраз на 19 червня, у порядку денному парламенту (разом із розглядом кандидатури нового генпрокурора) стояв на голосування багатостраждальний законопроект № 3541 «Про прокуратуру». Нагадаю, ухвалення цього закону було у списку вимог Фюле для підписання Угоди про Асоціацію з ЄС. І це – єдиний пункт, який Україна з цього списку так і не виконала.

Законопроект вже схвалено у першому читанні, гаряче підтримано нашими партнерами, в тому числі послом ЄС Томбінські.

Але на засіданні комітету ВР ще непризначений на посаду Ярема сказав депутатам, що йому треба час, щоби ознайомитися із законопроектом «Про прокуратуру».

Це конкретне знуцання! Прекрасно Ярема ознайомлений із цим законопроектом, бо його «Батьківщина» цей законопроект підтримувала і восени за часів Януковича вимагала ухвалити в цілому. А то! Такий класний закон. Наведу лише три тези з нього:

1. Кількість прокурорів скорочується з 18 тисяч до 5-ти.
2. Прокуратура перестає «бомбити» бізнес, з прокуратури змінюється функція загального нагляду, завдяки якій прокурори і їздили по підприємствам виїмки документів робити і шантажувати бізнесменів.
3. Прокурорів на місцях і в столиці призначатимуть не прокурорські керівники, а колегіальні органи, до яких входитимуть разом із прокурорами представники громадських (правозахисних) організацій.

Уявіть, обирають прокурора Харкова і документи розглядає група товаришів укупочці із відомим харківським правозахисником Євгеном Захаровим. І ця ж

група товаришів цього прокурора контролюватиме і звільнятиме, якщо виявить непрофесіоналізм чи корупцію.

Напевно, це уявив і Ярема, тому заговорив про те, що йому треба час для ознайомлення із добре відомим документом.

Потім законопроект № 3541 «Про прокуратуру», який мали голосувати зник із порядку денного. Ясна річ, що закон не голосували. Всі дотичні до цього процесу експерти й активісти просто у ярості.

Експерти реанімаційного пакету реформ вимагають невідкладної зустрічі із новопризначеним генпрокурором, щоби з'ясувати, з чим він ще не ознайомився. І вимагають негайно – наступного пленарного тижня поставити на голосування Закон «Про прокуратуру».

І ще, Петро Порошенко теж говорив про новий закон про прокуратуру, представляючи новго керівника ГПУ. Що ві, мовляв, теж готовий взяти участь у обговоренні нового закону...

Пане президенте! Нема там чого обговорювати. Голосувати треба і прокуратурі жити по-новому!
(<http://blogs.pravda.com.ua/authors/sokolenko/53a31180af958>). – 2014. – 19.06).

***

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Р. Лижичко, волонтер Майдану

Законопроект 4889-1 «прикриває сором», а не вирішує проблеми внутрішніх переселенців!

Опираючись на думку представників громадських правозахисних ініціатив, можна сказати, що прийнятий законопроект не вирішує проблем внутрішніх переселенців. Про це, зокрема, у студії Савіка Шустера говорила і Ірина Мухіна.

Загалом законопроект 4889-1 «прикриває сором», а не вирішує проблеми внутрішніх переселенців!

– процедура прийняття законопроекту порушена (без громадського обговорення, без висновків експертизи, без фактичного проходження Комітетів та внесення змін та доповнень);

– не передбачено жодних дієвих механізмів захисту та реалізації прав внутрішньо переміщених осіб;

– закон жорстко обмежує коло осіб, що можуть бути визнаними вимушеними мігрантами та може покласти обов'язок доводити підстави вимушеного переселення;

– не захищає вимушених мігрантів від дискримінації;

– і головне не виконує цілі для якої був прийнятий, а саме не вирішує практичних проблем переселенців (реєстрація, працевлаштування, допомога у забезпеченні тимчасовим житлом та ін.)

Існує цілий ряд інших недоліків, які в сукупності призведуть не до

покращення, а навпаки, до ускладнення доступу вимушених переселенців до соціального та цивільного захисту населення, передбаченого чинним законодавством України, та спричинити суттєві порушення прав людини (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/ruslana/53a5e0221c1f8>). – 2014. – 21.06).

***

Блог адвоката «legal-protection-ua»

Сдаете в аренду – льготы не получите

Министерство доходов и сборов в письме от 14.04.2014 г. № 6823/6/99-99-17-04-16 сообщает следующее о праве физического лица на льготу по налогу на недвижимое имущество, отличное от земельного участка.

Для налога на недвижимое имущество объектом налогообложения является объект жилой недвижимости, в том числе его доля, а базой налогообложения с 01.04.2014 г. является общая площадь объекта жилой недвижимости, в том числе его доля.

В случае наличия у налогоплательщика более одного объекта налогообложения, в том числе различных видов (квартир, жилых домов или квартир и жилых домов, в т. ч. их долей), база налогообложения исчисляется исходя из суммарной общей площади таких объектов.

Пунктом 265.4 статьи 265 Кодекса предусмотрены льготы по уплате налога на недвижимое имущество в виде уменьшения базы налогообложения объектов жилой недвижимости, находящихся в собственности физических лиц: для квартиры / квартир независимо от их количества на 120 м²; для жилого дома / домов независимо от их количества – на 250 м²; для различных видов объектов жилой недвижимости, в том числе их долей (в случае одновременного пребывания в собственности налогоплательщика квартиры / квартир и жилого дома / домов, в том числе их частей), – на 370 м². Такое уменьшение предоставляется один раз за каждый базовый налоговый (отчетный) период (год).

Вместе с тем льготы по уплате налога не предоставляются на объекты налогообложения, используемые их владельцами с целью получения доходов (сдаются в аренду, лизинг, используемых в предпринимательской деятельности).

МІНІСТЕРСТВО ДОХОДІВ І ЗБОРІВ УКРАЇНИ

ЛИСТ

від 14.04.2014 р. № 6823/6/99-99-17-04-16

Міністерство доходів і зборів України розглянуло лист редакції газети «Все про бухгалтерський облік» від 27.03.2014 р. № 181 щодо права фізичної особи на пільгу з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, і повідомляє.

Платниками зазначеного податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості.

Для податку на нерухоме майно об'єктом оподаткування є об'єкт житлової нерухомості, в тому числі його частка, а базою оподаткування з 01.04.2014 р. є

загальна площа об'єкта житлової нерухомості, у тому числі його часток.

У разі наявності у платника податку більше одного об'єкта оподаткування, в тому числі різних видів (квартир, житлових будинків або квартир і житлових будинків, у т. ч. їх часток), база оподаткування обчислюється виходячи з сумарної загальної площі таких об'єктів.

Пунктом 265.4 статті 265 Кодексу передбачено пільги зі сплати податку на нерухоме майно у вигляді зменшення бази оподаткування об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у власності фізичної особи: для квартири/квартир незалежно від їх кількості на 120 м²; для житлового будинку/будинків незалежно від їх кількості – на 250 м²; для різних видів об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток (у разі одночасного перебування у власності платника податку квартири/квартир та житлового будинку/будинків, у тому числі їх часток), – на 370 м². Таке зменшення надається один раз за кожний базовий податковий (звітний) період (рік).

Разом з тим пільги із сплати податку не надаються на об'єкти оподаткування, що використовуються їх власниками з метою одержання доходів (здаються в оренду, лізинг, використовуються у підприємницькій діяльності).

Отже, в зазначеному у листі випадку на квартиру, яка здається в оренду, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, розраховується без застосування пільги, а по іншій квартирі база оподаткування зменшується на 120 м² (http://legal-protection-ua.blogspot.com/2014/06/blog-post_19.html#more). – 2014. – 19.06).

***

Блог на сайті «Кореспондент.net»

Про автора: А. Яснолобов

Государство со всех собирает деньги для банков

Верховной Радой Украины на пленарном заседании 17 июня 2014 года приняты несколько законов, которые открывают путь прямой эмиссии.

В частности принят Закон Украины «О внесении изменений в закон Украины «О Государственном бюджете Украины на 2014 год», который дополнен статьей 23-1, дающей право Кабинету Министров Украины совершать выпуски облигаций внутреннего государственного займа свыше объемов, установленных дополнением №2 к этому Закону в обмен на эти облигации финансовых векселей, выданных Фондом гарантирования вкладов физических лиц. То есть, говоря простыми словами, Кабмин выпускает гособлигации и передает их Фонду гарантирования вкладов в обмен на его векселя.

Напомним, что в действующей редакции статьи 42 Закона Украины «О Национальном банке Украины» ему предоставлены полномочия по кредитованию ФГВФЛ под залог ценных бумаг по цене не ниже индекса инфляции. Учитывая, что облигация государственного займа является ценной

бумагой, то Нацбанк получил возможность напрямую кредитовать ФГВФЛ, что он может делать либо за счет эмиссии, либо за счет резервов.

Однако парламентарии пошли дальше.

Одновременно в первом чтении Верховной Радой Украины принят Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законы Украины по предупреждению (минимизации) негативного влияния на стабильность банковской системы». Указанный законопроект предусматривает предоставление Национальному банку Украины полномочия по кредитованию Фонда гарантирования вкладов физических лиц на условиях, определенных нормативно-правовыми актами Национального банка (статья 42).

То есть парламентарии в первом чтении одобрили снятие ограничения полномочий Нацбанка по кредитованию ФГВФЛ необходимостью залога его ценных бумаг и индексом инфляции как стоимости кредита. Получается, что кредит может быть и необеспеченный, и беспроцентный.

Аналогичные предлагаемые изменения в Закон Украины «О системе гарантирования вкладов физических лиц», предоставляют право ФГВФЛ совершать выпуск облигаций или выдачу векселей.

Также этим проектом закона предполагается внести установить определения действия, которые являются манипулированием на денежно-кредитном рынке. Как обычно, государство дает себе возможности расправы с неудобными банковскими учреждениями. Делается это путем формирования правовых норм, не содержащих четких гипотез, то есть условий их применения, что может использоваться контролирующим органом во вред хозяйствующим субъектам. Надо отметить, что такие возможности власти повышают значение занятия должностей представителям олигархических структур, так как полномочия становятся оружием подавления конкурентов. В данном случае идет речь о предлагаемой редакции п.2 статьи 62 Закона «О Национальном банке Украины», который признает манипулированием распространение финансовым учреждением заведомо неправдивой информации через СМИ, Интернет или любыми другими способами, вследствие чего курс гривны к иностранной валюте, спрос и/или предложение иностранной валюты, объем торговли ею, процентные ставки на межбанковском кредитном рынке отклонились от уровня или поддерживались на уровне, который существенно отличается от уровня, который бы сформировался без распространения такой информации.

Как указывалось выше, такое определение дает возможности для устранения конкурентов. Мало того, что признание информации заведомо неправдивой или ее распространителя возлагается на усмотрение проверяющего, так как не имеет четких критериев, так еще и установление причинно-следственной связи представляется в любых случаях неоднозначным, не говоря уже об определении существенности отличия уровней. По большому счету любой опубликованный банком прогноз курса валют может быть признан манипулированием рынком.

Законотворческую политику по размыванию четких определений

законодатель последовательно проводит и по другим положениям законодательства. Так, в Законе Украины «О банках и банковской деятельности» предлагается изменить понятие системно важного банка. Если ранее статьей 2 таковым определялся банк, обязательства которого составляют не менее 10 процентов от общих обязательств банковской системы, то новая редакция статьи дает полномочия Национальному банку Украины устанавливать критерии такой системности.

Позитивным изменением следует считать предлагаемое положение пункта 5 статьи 75 Закона Украины «О банках и банковской деятельности», в соответствии с которым Нацбанк обязан признать проблемным банк, объем негативно-классифицированных активов которого составляют 35 процентов и более от общей суммы активов, по которым должен оцениваться риск и формироваться резерв.

Проще говоря, при наличии проблемных кредитов на сумму в 35 и более процентов от суммы всех активов банка он признается проблемным. Такое положение с одной стороны стимулирует банки договариваться с заемщиками, а с другой – банки станут еще активней использовать связанные факторинговые компании для списания проблемных активов.

Кроме того, Фонду гарантирования вкладов физических лиц предоставляется право формировать средства фонда из кредитов, привлеченных от банков и иностранных кредиторов.

Таким образом, в результате предлагаемых изменений ФГВФЛ может самостоятельно брать на себя финансовые обязательства, в том числе и за границей, эмитировать ценные бумаги, выдавать векселя. По большому счету, ФГВФЛ будет по этим обязательствам отвечать своим имуществом, то есть собранными деньгами, а его денежные средства попадают в сферу использования государственными органами через взаимные обязательства. За счет эмиссии гривны Национальный банк Украины сможет обеспечить выполнение Фондом своих обязательств, однако произведено это будет за счет всех резидентов Украины, так как эмиссия – это, как известно, форма налога, когда каждая гривна становится на какую-то долю дешевле. По большому счету эмиссия для выплаты вкладов – это форма дефолта, то есть признание того, что существующим объемом гривны невозможно удовлетворить требования кредиторов (<http://blogs.korrespondent.net/blog/politics/3379861>). – 2014. – 17.06).

***

Блог на сайті «blog.jkg-portal.com.ua»

Про автора: И. Смольний

Запрет на установку индивидуального «автономного» отопления – ложь!

Традиционно, в межотопительный период, резко увеличивается количество клиентов, которые обращаются ко мне за юридической и консультационно-

практической помощью по проблемам связанным с отключением от централизованного отопления (ЦО), и установкой индивидуальных – «автономных» отопительных систем.

Независимо от региона Украины, эта тенденция неизменна на протяжении уже 7 лет. А именно, с момента внесения в 2007 г., в Наказ МинСтройАрхЖКХ № 4 от 22.11.05 коллизионных изменений, лишивших его регуляторной составляющей в отношении отключения от ЦО и ГВС отдельных жилых помещений (квартир и пр) в жилых домах.

В текущем году, на фоне резкого повышения тарифов на ЦО и горячее водоснабжение (ГВС), количество обращений уже значительно возросло и предполагаю, что ближе к началу отопительного периода еще более возрастет.

Проблемы, в общем, то достаточно стандартны. В основном, это нежелание исполнителей услуг ЦО «отпускать» потребителей из своих цепких объятий и соответственно всяко – разнo вставляющих палки в колеса, а также мздоимство местных властей, якобы имеющих право выдавать «разрешения на отключения от ЦО квартир и помещений» и традиционное же мздоимство газо-, электроснабжающих организаций.

Постараюсь, коротко, используя контраргументы, изложить ущербность правовой позиции исполнителей услуг ЦО и ГВС, при отказе потребителю в отключении от ЦО и ГВС.

Итак, в качестве аргументов для отказа потребителю от чаще всего используются следующее:

1. Отключение от сетей ЦО и ГВС и установка индивидуального отопления запрещена Постановлением МЖКХ № 169 от 06.11.07 г., которое вносит изменения в Наказ МинСтройАрхЖКХ № 4 от 22.11.05 г.

Контраргумент: Наглая лож или не компетенция. Ни в одной из норм указанных НПА, ни в других действующих НПА нет такого запрета. В свое время, на страницах УК, я публично обещал съесть свою шляпу, если меня ткнут носом в норму запрещающую отключение от ЦО. Шляпа цела до сих пор.

2. Отключение от ЦО приводит к гидравлической разбалансировке системы отопления в доме и снижению качества ЦО у других потребителей в доме.

Контраргументы: Ну, во-первых, говорить о сбалансированности любых гидросистем многоквартирных домов, после десятков лет эксплуатации, неконтролируемого тотального переоборудования внутриквартирных сетей (замена приборов отопления, стояков, водоразборных устройств), по меньшей мере – смешно. Особенно на фоне хронического несоблюдения исполнителями температурных графиков и параметров теплоносителя в сторону уменьшения значений показателей.

Во вторых. Температура теплоносителя в системе отопления уменьшается по мере прохождения им очередности приборов отопления. Поэтому в квартире стоящей первой на «подаче» температура теплоносителя всегда выше, чем в квартире последней на «подаче». Соответственно, если в этой цепочке выбывает

какое-то количество приборов отопления (батареи), то следующие в цепочке квартиры, получают теплоноситель с более высокой температурой. Вывод очевиден.

В-третьих, система должна быть сбалансирована путем настройки элеваторного узла (ежегодная подготовка сетей к отоп. периоду входит в обязанность исполнителя услуг ЦО, как и текущее обслуживание внутридомовой системы ЦО).

Потребитель должен иметь разрешение на отключение от ЦО.

Вот тут и начинается самое интересное.

Подобные разрешения, а если быть точным то – выписки из протокола заседаний межведомственных комиссий повадились выдавать местные власти, вернее межведомственные комиссии при них созданные. Причем в подавляющем большинстве случаев только за мзду, размер которой колеблется от нескольких сотен гривен в районных исполкомах до 10-12 тыс. грн. в обласных центрах. При отсутствии мотивации, следует отказ, как правило, по указанным в выше причинам. Естественно, прямо в комиссию никто денег не несет. Заносят монтажные организации, находящие в орбите исполкомов. Т.е. в стоимость услуг по монтажу оборудования, включаются расходы на «документацию». Причем это даже не скрывается. Хотите проверить – позвоните в фирму предоставляющую услуги по установке ПОД КЛЮЧ. Вам все расскажут честно. Т.е. никто, ничего не боится.

Контраргументы: Такие комиссии созданы на основании приказа МинСтройАрхЖКХ № 4 от 22.11.05 г., в их состав входят все заинтересованные стороны (депутаты, представители управления ЖКХ, тепловики, газовщики, энергетики, санслужба, пожарные, проектанты, МЧС и пр. перечень в НПА). Впечатляющая компания с впечатляющими аппетитами.

Однако, благодаря постановлению МЖКХ № 169 от 06.11.07, такие комиссии НЕ ИМЕЮТ ПРАВА выдавать разрешения на отключение от ЦО в отдельных жилых помещений (квартир) в жилых домах. Согласно Наказа МинСтройАрхЖКХ № 4 от 22.11.05 в редакции от 06.11.07, их компетенция распространяется исключительно на ОТДЕЛЬНЫЕ ЖИЛЫЕ ДОМА В ЦЕЛОМ! Т.е. выданные ими разрешения, являются юридически ничтожными, со всеми вытекающими последствиями. Что, кстати, подтверждается судебной практикой.

Конечно, вышеперечисленное не исчерпывает перечень «придумок» для отказов.

И ради, справедливости, необходимо отметить, что для установки индивидуального отопления (ВНИМАНИЕ! НЕ ОТКЛЮЧЕНИЯ от ЦО !!!), которая согласно п.1.4. Правил содержания жилых домов и ...» утвержденных Постановлением КМУ № 76, является переоборудованием, необходимо получить разрешение в исполкоме местных советов. Хотя, сама процедура и форма получения такого разрешения законодательно не определена.

Резюмирую, акцентирую внимание на том, что:

– НПА запрещающих отключение от ЦО и ГВС отдельных жилых помещений (квартир), как и порядка такого отключения, на момент написания блога, ЗУ не содержит. Как не содержит и норм обязывающих к получению разрешения на такое отключение.

– Законодательством не предусмотрен запрет на установку индивидуального отопления в жилых помещениях (квартирах). Однако существуют нормы, обязывающие к получению разрешения на такую установку. При этом порядок получения разрешения в ЗУ отсутствует.

– Деятельность межведомственных комиссий исполкомов, созданных на основании «Порядка отключения отдельных жилых домов ...» утвержденного Приказом МинСтройАрхЖКХ № 4 от 22.11.05 в редакции от 06.11.07, в части выдачи разрешений на отключение отдельных жилых помещений (квартир) от ЦО и ГВС в жилых домах, противозаконна. Разрешения выданные такими комиссиями юридически ничтожны.

Все вышеизложенное, неоднократно, с переменным успехом, использовалось мною в целях защиты прав и интересов моих клиентов, как в досудебном порядке разрешения споров, так и судах различных инстанций. Т.е. приведенная правовая позиция проверена «на передовой» и не является плодом теоретических измышлений Я. (<http://blog.jkg-portal.com.ua/ru/blog/one/zapret-na-ustanovku-individualnogo--avtonomnogo-otoplenija--lozh>). – 2014. – 22.06).

***

Блог на сайті «Належний аудитор»

Про автора: Ю. Мостовая

Лед тронулся

Кому и чем выгоден обновленный закон о рекламе?

Вначале июня Верховная Рада разрешила телеканалам чаще показывать рекламу. На первый взгляд, сомнительное улучшение, – в особенности, для телезрителей, которым уже изрядно набили оскомину беспардонные рекламные паузы, прерывающие их теледосуг. Но, если верить экспертам и зарубежному опыту, – в выигрыше окажутся практически все: и телеканалы, и зрители, и, главным образом, рынок рекламы. За законопроект «О внесении изменений в Закон «О рекламе» 5 июня проголосовали 229 нардепов из 314 зарегистрированных в зале заседаний. Главное новшество, заставившее ликовать рынок телерекламы – возможность показывать рекламу чаще, хотя и сократив ее продолжительность в энное количество раз. Эксперты уверены, что такой шаг позволит повысить эффективность телерекламы как минимум на 30% и обеспечит дополнительный ресурс для роста ВВП на 2,5 млрд грн в год. Цифры взяты не с потолка: о прямой взаимосвязи между ВВП и рекламой говорит опыт развитых стран.

Так, по словам руководителя Inter Media Group Анны Безлюдной «рост ВВП в

странах Европы на 15% зависит от эффективности рекламы, которая стимулирует потребление. При этом более двух третьих этого влияния принадлежит телевидению» – цитирует эксперта пресс-служба Федерации работодателей медийной отрасли. По подсчетам Безлюдной, из-за длительных законодательных ограничений в сфере рекламы экономика Украины потеряла около 20 млрд гривен за последние 10 лет, не говоря о сумах, которые недополучили телеканалы, в основе бизнеса которых продажа рекламного времени.

Старая редакция закона предусматривала значительно более жесткие правила для прерывания телеэфира рекламой в сравнении с законодательными нормами европейских стран. Разрешался всего 1 рекламный блок в час (не более 12 мин), при этом концерты и развлекательные шоу можно было прерывать не ранее, чем через 30 минут после начала. В короткие фильмы (до 42 минут) – не разрешалось вставлять рекламные блоки; 42-70-минутные фильмы могли прерваться 1 раз, а 70-90 минутные – дважды, а фильмы свыше 90 минут прерывались каждый полчаса.

Принятый Законопроект № 0940 – это смелое внедрение норм европейского права в наше законодательство. По сути, осуществилась многолетняя попытка привести украинское законодательство в соответствие с Европейской конвенцией о трансграничном вещании, которую страна ратифицировала еще в 2008 году. Согласно поправке, продолжительность рекламного блока за 1 час телеэфира осталась такой же – 12 минут (20 % от часа), однако, рекламщики получили право разбивать его, подавая чаще. Таким образом, рекламные блоки станут короче, а сама телереклама – эффективней. Зрители получают рекламные паузы, комфортные для просмотра от начала до конца, а рекламный рынок – шанс повысить рейтинг своего продукта: ведь вероятность того, что зритель переключит канал или просто уйдет на кухню пить чай – существенно сократится. Эксперты прогнозируют, что при нынешнем спросе на рекламу продолжительность рекламных блоков составит в среднем 3 минуты, а после завершения кризиса она вырастет максимум до 6 минут вместо 12-ти.

Теперь рекламным блоком можно прерывать любые фильмы и программы, кроме детских, продолжительностью до 30 минут. Развлекательные шоу и сериалы можно прерывать каждые 20 минут, художественные фильмы – каждые 30 минут. Закон вступит в силу уже через три месяца после опубликования. Практика коротких, но частых прерываний на рекламную паузу сегодня успешно работает не только в европейских странах.

Так, в Соединенных Штатах разрешается давать 4 блока рекламы в час, в России – от 2 до 5, продолжительностью 5 минут днем и 8 минут – ночью. Дальше на Запад... Новый украинский закон можно считать небольшим прорывом не только с точки зрения бизнеса, но и с точки зрения политики. В столь сложные для страны времена Парламент, наконец, обратил внимание на рекламную отрасль, которая в большей степени обеспечивает финансовую независимость СМИ и всей медийной индустрии. Однако, с точки зрения совершенствования

нашего законодательства в сфере рекламы, – это только первый шаг. Следующим должно стать внедрение европейских норм по сравнительной рекламе. В ЕС давно пришли к тому, что здоровая конкуренция производителей на телеэкранах (когда один открыто поясняет зрителю чем он лучше другого) – это благо, а вот у нас, к сожалению, это под строгим запретом.

Другое изменение, которое необходимо сделать в рекламном законодательстве – внедрить принцип технологического нейтралитета – установить равноправие в госрегулировании различных видов медиа. К примеру, если есть запрет на рекламу сигарет по телевидению – аналогичные правила должны быть и для Интернета (<http://n-auditor.com.ua/uk/блогу/entry/led-tronulsya-komu-i-chem-vygoden-obnovlennyj-zakon-o-reklame.html>). – 2014. – 13.06).

***

Взгляд юриста

Юридический блог компании Jurimex

Про автора: Д. Гетманцев

Налогоплательщики: без вины виноватые.

Предприниматель, по объективным причинам не сумевший сдать отчетность и/или заплатить налог в бюджет, в принципе не может быть освобожден от ответственности, даже если этого захочет руководитель Государственной фискальной службы.

Последние полгода в стране заставили всех переоценить, посмотреть по-другому на себя, свою страну, людей вокруг. Переоценить многое. Понять, что прежней страны, прежней жизни уже не будет, и все происходит здесь и сейчас, развивается самостоятельно, в том числе и нами, без каких-либо заранее известных программ и формул. Сейчас тот период, когда все вокруг ломается, изменяется, строится крайне стремительно и непредсказуемо. В правильном ли направлении? Делать выводы рано. Однако очевидно, что в нашей жизни это может стать последним шансом изменить что-то на самом деле.

Так, возможно слишком пафосно, но от этого не менее искренне, мы пытаемся привлечь внимание новоявленных творцов новой редакции Налогового кодекса Украины к проблеме репрессивности отношений контролирующего органа и налогоплательщика, которые берут свои истоки из густо унавоженной осколками административно-командной системы СССР зари украинской независимости.

На удивление последовательно и бескомпромиссно украинская власть всех цветов и созывов наследовала подход к налогоплательщику как к лицу исключительно обязанному в налоговых отношениях, а отечественная наука, идя на поводу у властных запросов, объясняла даже наличие у налогоплательщиков прав необходимостью реализации их же, налогоплательщиков, обязанностей.

Ситуация дошла до такого абсурда, что уроки “налоговой демократии” Украине преподавали не только Россия и Казахстан, но даже Беларусь, в налоговом законодательстве которой имеются нормы, защищающие прав налогоплательщиков, известные всему цивилизованному миру за исключением... несложно догадаться какой страны Восточной Европы.

Разберем проблему на простом примере – института юридической ответственности за налоговые правонарушения. Уникальность украинского варианта этого правового института, присутствующего во всех без исключения развитых правовых системах, заключается в том, что отечественное законодательство не только допускает ответственность за совершение налогового правонарушения без вины, но и возводит усеченный состав налогового правонарушения в общее правило. Статья 109 Налогового кодекса Украины, давая определение налоговому правонарушению, “упускает” виновность правонарушения как его обязательный признак. Такая норма освобождает налоговые органы от необходимости устанавливать и доказывать в ходе привлечения к ответственности налогоплательщика огромное количество обстоятельств, связанных с его виной. Она же лишает налоговую службу какой-либо возможности освободить налогоплательщика от ответственности за правонарушение даже в случае, если плательщик не мог его не совершить, а отсутствие его вины очевидно.

Возьмем, к примеру, одно из последних заявлений руководителя теперь уже Государственной фискальной службы Игоря Билоуса. Главный налоговик, несомненно руководствуясь благими намерениями, однако явно не читая действующий Налоговый кодекс, “рассматривает возможность отсрочки подачи отчетности и уплаты налогов для плательщиков Донецкой и Луганской областей, не исключая возможности индивидуального подхода к решению проблем бизнеса, работающего в данном регионе”.

Зададим вопрос – а на каком основании государственный орган, действующий по ст. 19 Конституции в пределах, в порядке и способом, предусмотренным только законом, реализует свой “индивидуальный подход”, если в Налоговом кодексе нет ни одной правовой нормы, предусматривающей такую возможность? Таким образом, донецкий предприниматель, даже по объективным причинам не сумевший сдать отчетность и/или заплатить налог в бюджет, в принципе не может быть освобожден от объективного вменения ему факта совершения правонарушения с последующим привлечением к ответственности. Речь идет, конечно, не об уголовной или административной, а только о финансовой ответственности. Но ведь предпринимателю от этого не легче! Ведь сочувствие главного налогового вряд ли сможет в полной мере компенсировать боль утраты от тех немалых штрафных финансовых санкций, которые налоговый орган не имеет права не применить к налогоплательщику.

Подчеркнем, применение штрафной санкции в точном соответствии с налоговым законодательством является не правом, а полномочием налогового

органа, уклонение от исполнения которого является правонарушением самих налогоплательщиков. Именно на этот тонкий момент следовало обратить внимание советниками Игоря Олеговича, предлагающим ему выступить с такой блестящей инициативой. Кроме того, кому как не главному налоговому следует знать, что отсрочка и рассрочка уплаты налогового обязательства или налогового долга регулируется ст. 100 того же кодекса, предусматривая достаточно сложную многоуровневую процедуру, которая, кстати, влечет за собой уплату налогоплательщиком процента в размере налоговой пени и не выводит его активы из налогового залога, куда они попадают автоматически.

Да, Игорь Олегович, налоговое право – оно такое! Здесь государством реализуется самый строгий во всей правовой системе императив государственного регулирования, что сводит к минимуму оперативную самостоятельность сторон финансовых правоотношений. А если проще, у государственного органа нет выбора применять финансовую санкцию или нет, как нет выбора и относительно размера этой финансовой санкции. Это же касается и сроков уплаты налогового обязательства и даже сроков сдачи отчетности, которые определяются, что абсолютно правильно, непосредственно законом.

Таким образом, любые заявления о возможности реальной помощи, в рамках действующего законодательства, без внесения изменений в НК превращаются в фарс. Ведь реальная помощь налогоплательщикам, пострадавшим от войны в Украине не только на востоке, но и в Крыму, лежит в плоскости не правоприменения, а доработки действующего налогового законодательства, хотя бы по образцу Налогового кодекса нашего агрессивного соседа-оккупанта.

Дело в том, что зачастую слепо наследуя целые правовые институты финансового права, прошлая власть была очень выборочна в части вопросов ответственности налогоплательщиков. Именно поэтому наш Налоговый кодекс обошли стороной такие правовые категории, как обстоятельства, смягчающие или отягчающие ответственность, как и (за небольшим исключением) обстоятельства, исключаящие ответственность налогоплательщика. Нашему праву оказалась чужды такие категории, как виновность правонарушителя, формы вины в совершении правонарушения и многие другие нормы, являющиеся обыденностью в подавляющем большинстве цивилизованных стран.

В закон внести изменения несложно. Они давно уже разработаны и предложены специалистами. Но этого мало! Намного важнее и сложнее потом им следовать, ведь вследствие изменений у налогоплательщика появится эффективный инструмент защиты от произвола со стороны налоговиков, а у налоговиков – дополнительные обязанности доказывать вину плательщиков в совершении налоговых правонарушений. Однако если перед новым руководством налоговой действительно стоит задача создать налоговую службу с человеческим лицом – это как раз именно тот путь. Путь, который поможет освободить от несправедливой налоговой ответственности за невиновные деяния не только жителей востока Украины и Крыма, но и тысячи других налогоплательщиков в

будущем.

Вместе с тем, пока приходится констатировать прямо противоположные подходы со стороны налоговиков, так хорошо знакомые нам с прошлых времен, старательно культивируемые и преумножаемые на протяжении всей истории существования ведомства. Именно эти подходы позволяют налоговикам, с одной стороны, говорить о налоговой амнистии, вносить законопроект об очень сомнительном, хотя в целом и направленном на поддержку налогоплательщиков налоговом компромиссе. А с другой, например, – привлекать к расследованию уголовных производств по фактам работы так называемых “сертифицированных площадок” доблестных рыцарей Службы безопасности Украины, возбуждающих параллельно со ст.212 УК Украины уголовное производство по факту финансирования терроризма.

И здесь уже не важно, что предприниматель, воспользовавшийся “услугами” конвертации, читал о терроризме только в книжках. Ведь “площадки” – это порождение прошлой власти, сейчас обвиняемой в финансировании терроризма. А предприниматель, “сбросивший” деньги на площадку, конечно, является ее соучастником и автоматически “клиентом” правнуков железного Феликса. И что бы там ни говорили о, мягко говоря, негуманных методах “работы” прошлой команды налоговиков с бизнесом, но уж это ноу-хау точно принес в нашу жизнь свежий ветер послереволюционных перемен.

В физике есть такое явление – эффект памяти формы. Это когда некоторые сплавы металлов всегда возвращаются к первоначальной форме при нагреве. Как еще лучше можно охарактеризовать то, что происходит в налоговой службе в результате каждого очередного реформирования этого заколдованного органа? Получается, 20 лет кряду, несмотря на интриги, революции, перевороты, сколько Налоговую ни реорганизуешь, ликвидируешь, реформируешь, она всегда возвращается в первоначальную форму, но только с еще большими полномочиями и аппетитами. Получается, наш налоговый сплав не только восстанавливается из пепла, но растет и развивается. При этом эффект памяти формы в соединении с парами украинской налоговой системы активно мутирует, с каждой последующей реформой выходя на новый уровень “совершенства”.

Как свидетельствуют внешние признаки, волшебный эффект памяти формы проявляется и сейчас в послереволюционной нестройной молекулярной структуре налогового ведомства. Признаки очень тревожные, свидетельствующие о том, что слова снова расходятся с делами, а два мира налоговой системы – внешний и внутренний – все дальше отдаляются друг от друга.

Мы не напрасно говорим об институте ответственности за налоговые правонарушения как о лакмусовой бумаге, позволяющей проверить реальность налоговых реформ. Более того, приведение института в соответствие с цивилизованными аналогами в совокупности с обеспечением соответствия правоприменительной практики нормам законодательства способно, подобно эффекту бабочки, преобразовать всю налоговую систему, наполнив ее новым,

правильным содержанием. К примеру, в такой системе будет невозможно механизм освобождения от уголовной ответственности за налоговые преступления, предусмотренный частью 4 ст. 212 УК, превратить на практике в минное поле для налогоплательщика, которое не уменьшает, а, наоборот, увеличивает вероятность обвинительного приговора суда. Грамотный адвокат, знакомый с судебной практикой, никогда не порекомендует клиенту заплатить вменяемый ему налог в обмен на освобождение от ответственности, так как понимает – такого освобождения не будет. И тот же налоговый адвокат с радостью расскажет вам не меньше десятка-двух аналогичных метаморфоз, которыми изобилует отечественная судебная практика. Серьезный, вдумчивый и последовательный подход к реформированию института налоговой ответственности лежит в основе любого эффективного реформирования налоговой сферы государства.

Но для реальных изменений нужна в первую очередь политическая воля. Сомнения в наличии которой у команды нового руководства налоговой службы усиливаются с каждым днем... (<http://jurblog.com.ua/2014/06/nalogoplatelschiki-bez-vinyi-vinovatyie/#more-6147>). – 2014. – 14.06).

***

Блог на сайті «jurinform.com.ua»

Про автора: dmitriy

Газовая война: понятие, формула цены, и практический анализ

На сегодня Россия частично приостанавливает поставку газа на территорию Украины, и требует предоплату за газ. Россия себя в мировом сообществе характеризует себя как монополист в газовой сфере и поставок на газ что дает ей право, по ее мнению, формировать общественное мнение по ее образцу. Газ с приходом нового столетия стал больше политическим инструментом и методом давления на ряд стран которые ее потребляют. Формулировка цены и метод «скидок» не прозрачен, так как порядок ее формулирования и создания скидки всегда проходят по засекреченным документам которые подписывают главы стран. Так же не понятен порядок самой цены, которая с каждым годом пропорционально растет, что дает повод в сомнении в «прозрачности» данных договоров. Украина не впервые попала в ту ситуацию, когда по ряду причин на ее территорию не поставляется газ, или попросту «закручивают» вентиль.

Цена на газ для Украины в 2014 году

Цена на газ для Украины, на начало года, была 268,5 долларов за тысячу кубометров. На данный момент ввиду политической ситуации в Украине цена на газ возросла до 485 долларов.

Предложенная Россией цена в 485 долларов за тысячу кубометров категорически не устраивает украинскую сторону. Украина настаивает на цене в 268 долларов, которая существовала в первом квартале этого года. При этом в

Киеве признали, что согласны на уступки, и заявили о допустимости повышения цены до 326 долларов за тысячу кубометров газа.

Встречным предложением Москвы стала цена 385 долларов, оформленная в виде скидки. Так называемая «скидка» является на самом деле отменой пошлины, которая устанавливается правительством РФ. Украинская сторона заявила, что не согласна с таким расчетом, заметив, что правительство России может вернуть пошлину, когда ему заблагорассудится. Согласно недавнему заявлению российского «Газпрома», уже с 16 июня 2014 года, российская сторона может перевести Украину на предоплату за поставляемый ей газ, мотивируя свои действия существующим долгом украинской стороны перед «Газпромом». В случае отказа осуществлять предоплату поставки газа будут вовсе приостановлены.

Премьер поручил готовиться к прекращению поставок российского газа после 16 июня 2014 года

До начала нового раунда газовых переговоров с Россией премьер-министр Украины дал поручение профильным министерствам с 16 июня 2014 года перейти на план функционирования энергетики в условиях прекращения поставок российского газа. Об этом поручении должны быть информированы также областные госадминистрации. Одновременно дано поручение Минюсту Украины и компании НАК «Нафтогаз Украины» завершить процедуру подготовки защиты интересов государства в отношении с российским поставщиком газа «Газпромом» в Арбитражном суде Стокгольма. Вместе с тем Яценюк обратился к руководству НКРЭ по поводу установления экономически обоснованного тарифа на транспортировку российского природного газа по территории Украины. МИД Украины и Министерству энергетики дано поручение довести до ведома США и стран ЕС информацию о срыве российской стороной переговоров по поставке газа. Также обращено внимание, что представителем России на переговорах, «Газпромом», было проигнорировано предложение Украины, отвечавшее, помимо прочего, позиции Европейской комиссии. Украинский премьер особо подчеркнул, что односторонний отказ РФ от урегулирования газового конфликта грозит подрывом энергобезопасности не только Украины, но и Евросоюза. Украина заявляет, что готова оплатить долг за приобретенный ранее газ в объеме 1,9 млрд. долларов, но только после подписания соглашения о справедливой цене, которая должна соответствовать сложившимся рыночным реалиям. При этом глава правления НАК «Нафтогаз» сообщил, что европейские партнеры предлагают Украине покупать газ у них. Цена их газа составит менее 326 долларов за тысячу кубометров.

Стоит заметить, что, согласно Договору, подписанному между сторонами в 2009 г., ставка транзита российского газа по территории Украины зависит от цены на газ для Украины. В 2012 г. транзитная ставка колебалась в пределах от 3,08 до 3,12 доллара за тысячу кубометров на 100 км пути. В 2013 г. речь шла о 3,1 доллара. В Госбюджете на 2014 г. Кабмином был спрогнозирован транзит

российского газа по территории страны в размере 82 млрд. кубометров.

На своем газе Украина может продержаться только в летний сезон.

В случае прекращения поставки российского газа Украина сможет какое-то время обходиться без него. В летний период потребности в газе у Украины сравнительно невелики, и она сможет обеспечить необходимые объемы. Директор Института энергетических исследований заявил о том, что украинские коммунальные услуги используют около 0,5 млрд. кубометров, а потребности для промышленности не превышают 1 млрд. кубометров. Это примерно соответствует объемам ежемесячного производства местного газа. К тому же можно рассчитывать на 0,25 млрд. кубометров газа, получаемого по реверсу. Этого газа, по мнению эксперта, должно хватить до начала осени, однако о заполнении газовых хранилищ придется забыть.

Для обеспечения потребностей в газе на весь осенне-зимний сезон все равно придется договариваться с Россией. В холодное время года потребности в газе сильно возрастут как у промпредприятий, так и для отопления квартир населения Украины. Есть только два способа получить дополнительные объемы газа: взять их в подземных газохранилищах, либо отбирать его из поставок для Европы, как комментирует ситуацию директор энергетических программ Центра мировой экономики и МО НАНУ Европейский газ Украина трогать однозначно не будет, ведь у нее на повестке стоит окончательное подписание ассоциации с Евросоюзом, намеченное на 27 июня 2014 года. В тоже время уменьшение запасов газа в хранилищах чревато проблемами в зимний период – транзитом топлива в Европу, трудностями с отоплением жилых домов и инфраструктурных объектов.

Случаи приостановки газа на территорию Украины

Фактически больших приостановок было две:

В феврале 1993 года из-за неуплаты. Ограничение поставок продлилось сутки. На тот момент долг Украины за газ составлял более 138 млрд рублей. В ответ на угрозы со стороны российских властей украинские власти отвечают, что перекроют транзитные газопроводы, по которым Россия ведёт поставки газа в Западную Европу.

В марте 1994 года из-за долга более 1 трлн рублей. «Газпром» потребовал решения проблемы долга за счёт передачи России части имущественных прав на украинские газопроводы и предприятия. В марте, в ходе украино-российских переговоров, было принято решение о продолжении поставок газа на Украину. Причём украинская сторона приняла на себя обязательство в течение месяца предоставить график погашения долгов за газ. Хотя график так и не был предоставлен, по политическим причинам Украину не отключили от газа.

Газ как политический и экономический инструмент

После того как Россия перешла на рыночные цены на газ, поставляемый партнёрам по СНГ, Содружество независимых государств лишилось важного объединяющего фактора – низких цен на газ и нефть. Одновременно на протяжении всего 2006 года российское руководство предпринимало усилия по

формированию на базе СНГ некоего союза государств, связанных системой нефте- и газопроводов и признающих лидирующую и ключевую роль России как монопольного поставщика энергоресурсов в Европу со всего постсоветского пространства.

Сопредельные государства в этой структуре должны играть роль либо поставщиков своего газа в российские трубопроводы (Туркмения, Казахстан, Узбекистан), либо транзитных стран (Украина, Белоруссия). Залогом энергетического союза должна была стать продажа энергетических и энерготранспортных активов или обмен ими. Так с Туркменией была достигнута договорённость об экспорте её газа через «Газпром». В Узбекистане российские компании осваивают местные месторождения энергоресурсов. В Армении «Газпром» получил в собственность магистральный газопровод из Ирана. С Молдавией достигнута договорённость о том, что «Молдовгаз», 50 % которого принадлежит «Газпрому», проведёт дополнительную эмиссию акций, которую Молдавия оплатит, внося в компанию газораспределительные сети, а «Газпром» – денежные средства.

Таким образом, фактически с 2005 года появился постоянный рост цен на стратегический ресурс – газ, для стран СНГ и Европы, которые его закупали:

С начала 2005 года политику России в отношении стран СНГ и Прибалтики стала «формировать» российская газовая монополия «Газпром», которая, по их мнению, российским правительством используется, как инструмент экономического давления, а цены на поставляемый природный газ превратились в действенный инструмент поощрения и наказания стран СНГ в зависимости от их политики в отношении России.

В марте 2005 было объявлено о повышении тарифов на газ для Белоруссии, однако уже в апреле российские власти пообещали сохранить отпускные цены на прежнем уровне, а в декабре была достигнута окончательная договорённость о поставке в Белоруссию в 2006 году по 46,68 долл. США за 1 тыс. м³ (то есть цена осталась неизменной с прошлых лет).

В июле 2005 было объявлено о постепенном увеличении цен на газ для прибалтийских государств до общеевропейского уровня – 120—125 долл. В 2005 году цена 1 тыс. м³ газа составляла 92-94 долл. для Латвии, 85 долл. – для Литвы, 90 долл. – для Эстонии.

В сентябре 2005 было объявлено об увеличении цены на газ для Грузии в 2006 с 62,5 до 110 долл. На 2007 год «Газпром» предлагает газ Грузии уже по 235 долл.

В ноябре 2005 было объявлено об увеличении цен для Армении до 110 долл. (контракт на 2005 год предусматривал поставку 1,7 млрд м³ по 54 долл.). Руководство Армении – стратегического союзника в России в Закавказье – высказало опасение, что республика не сможет позволить себе покупать газ по такой цене. Россия предложила предоставить Армении беспроцентный кредит для компенсации возросших цен на газ. В качестве альтернативного выхода было

предложено передать в собственность России один из энергоблоков Разданской ТЭС и всю газотранспортную систему республики.

В ноябре 2005 было объявлено об увеличении цен для Молдавии в 2006 году до 160 долл. В 2005 году «Газпром» поставлял Молдавии газ по 80 долл. за 1 тыс. м³. На 2007 согласовано увеличение цены российского газа уже до 170 долл.

В декабре 2005 «Газпром» и Азербайджан договорились о переходе на оплату поставок и транзита газа по рыночным ценам. В 2006 году Азербайджан получал газ «Газпрома» уже по 110 долл. за тысячу кубометров (в 2005 – по 60 долл.). В 2007 году «Газпром» хочет поставлять газ уже по 235 долл.

В декабре 2005 разгорелся конфликт в отношении цен на газ на 2006 для Украины. Россия потребовала с 1 января 2006 повысить цену с 50 долларов за 1 тыс. м³ до 160 долларов, а затем, поскольку переговоры не привели ни к каким результатам, – до 230 долларов. Соглашение о поставках газа в 2006 году (по цене 95 долл.) было подписано лишь 4 января 2006 .

В 2012 году средняя цена за газ европейским странам составила 385,1 доллар за тысячу кубов, а странам СНГ и Балтии – 305,3 доллар за тысячу кубов.

В 2012 году были пересмотрена цена поставок газа в Польшу. «Газпром» предоставил стране скидку на газ в 15%. До этого цена на газ для Польши была одной из самых высоких в Европе.

В 2013 году средняя цена поставок газа в Западную Европу составила 380 долларов за тысячу кубов.

Средняя цена газа для стран СНГ и Балтии в 2013 году составляла 272 доллара за тысячу кубов.

«Газпром» при составлении бюджета на 2014 год заложил среднюю цену экспорта газа в дальнее зарубежье на уровне 372 долларов за одну тысячу кубометров, что на 4% ниже, чем в 2013 году.

Периодически происходит корректировка цены поставок газа (так называемые «ретроактивные платежи») для отдельных стран.

В марте 2014 года словацкая газовая компания Slovensky Plynarensky Priemysel AS (SPP) и «дочка» российской газовой компании «Газпром – «Газпромэкспорт» – достигли соглашения по вопросу о снижении цены на российский газ. В 2013 году «Газпром» поставил в страну 5,42 миллиарда кубических метров газа по 438 долларов за одну тысячу кубометров.

В мае 2014 года было заключено соглашение между Литвой и ОАО «Газпром», которое предусматривает для Вильнюса 20-процентную скидку на газ, то есть цена составит 370 долларов за тысячу кубических метров газа. Газ будет закупаться по новой цене с 1 июля. Новая формула расчета цены будет действовать на протяжении всего срока действия контракта, до 31 декабря 2015 года.

В феврале 2014 года DEPA и «Газпром» достигли соглашения о снижении цены на российский газ для Греции до 398-399,5 доллара за тысячу кубометров.

Германия благодаря скидкам покупает газ по 387 долларов.

Таким образом, для стран бывшего СССР, стало проблематично ежегодно регулировать цену по оплате за газ, которая пропорционально растет. Для стран Евросоюза цена стабильно выше 380 долларов, но для не которых стран она ниже, ввиду предоставляемой скидке со стороны России, на условиях которые «засекречены» в договорах.

Формула цены на газ

«Формулы», прописанные в газовых контрактах с Газпромом, засекречены. Однако «формула цены» поставок российского газа для Украины стала частично известна.

Договор о цене на газ Российский Газпром и украинский Нафтогаз 19 января 2009 года подписали контракт на поставку газа Украине и соглашение о транзите российского газа через украинскую территорию на 2009–2019 годы.

Согласно этому договору, цена поставки российского газа на Украину рассчитывается так: складываются значения средней цены на газойль и мазут, помноженные каждый на коэффициент 0,5, и полученная сумма умножается на базовую цену газа. Средняя цена газойля и мазута высчитывается по данным мировых рынков за предыдущие девять месяцев. К примеру, цена российского газа для Украины в первом квартале 2009 года была привязана к средним ценам на газойль и мазут за апрель – декабрь 2008 года.

Кроме коэффициентов важным при расчете цены газа является базовая стоимость газа, которая прописывается сторонами в договоре и является величиной неизменной. В январе 2009 года Украина и Россия сошлись на том, что базовая цена должна составлять 450 долларов за тысячу кубометров.

Харьковское соглашение как метод «скидки», которые вследствие денонсировала РФ

Из-за высокой базовой ставки стоимость российского газа для Украины по «формуле цены» действительно оказывается выше среднеевропейской. Однако все претензии Украины по этому поводу были более или менее обоснованы только до подписания Харьковского соглашения 1 апреля 2010 года.

Харьковское соглашение предусматривает скидку на российский газ для Украины в размере экспортной пошлины на газ 30%, но не более 100 долларов за тысячу кубометров. Россия пошла на эту сделку в обмен на продление на 25 лет срока пребывания российского флота в Крыму.

При подписании этого соглашения базовая цена в «формуле», установленная в 2009 году на уровне 450 долларов за тысячу кубометров, не была изменена. И поэтому Украина продолжает кричать на каждом шагу, что российский газ для нее дороже, чем для Европы. Это так, но только на бумаге. В реальности украинский потребитель получает газ от Газпрома по такой же цене и даже ниже, чем европейский потребитель, так как Москва дает Киеву скидку.

По его данным, в 2011 году средняя цена российского газа в европейские страны составит 370 долларов за тысячу кубометров, а на Украину – 280 долларов

с учетом скидки в 100 долларов.

Итог

Таким образом, Харьковские соглашения, по сути это был метод давления и спланированный шаг со стороны России. Россия после подписания данного соглашения получала право на базирования войск в Крыму, а в следствии давала «скидку» на газ цена которого была и так завышена в 1,5-2 раза.

После аннексии Крыма, Харьковские соглашения Россией были денонсированы и следственно говорить об 268,5 долларов стало для Российской стороны не приемлемо и они поставили полный максимум, который могут выжать и поставить. Говорить об интереса со стороны «Газпрома» и России об не заинтересованности проведения разведывательных работ на территории Славянска в разработке сланцевого газа – нет смысла. Не заинтересована Россия чтобы Украина могла себя «прокормить» газом, не заинтересована в том чтобы эти территории разведывались кем – либо, не Российской стороной, не заинтересованы в том чтобы промышленность и промышленный потенциал Украины имел постоянный рост и конкурировал с российской продукцией. «Скидки» на газ и подписание с каждой Европейской страной отдельного соглашения подводит к итогу: та страна которая импонирует или передает или продает свои активы или собственность или акции,– получает скидку, которая прописывается под «секретными» договорами, и узнать истинную причину той скидки не знает ни кто, кроме сторон и глав которые их подписывают (<http://jurinform.com.ua/blog/353-gazovaya-voyna-ponyatie-formula-ceny-i-prakticheskiy-analiz.html>). – 2014. – 17.06).